

राज्य मराठी विकास संस्था
(महाराष्ट्रशासन पुरस्कृत)
एल्फिन्स्टन तांत्रिक विद्यालय,
३, महापालिका मार्ग,
धोबीतलीव, मुंबई – ४००००१
रजि नं. एक १६०९४ (मुंबई)
दूरध्वनी : २२६५३९६६ / फॅक्स : २२६३१३२५
Email rmvs_mumbai@yahoo.com

निवेदन

महाराष्ट्र राज्याचे सांस्कृतिक धोरण २०१० अंतर्गत मराठी भाषेतील प्रतिमुद्राधिकाराची (कॉपीराइटची) मुदत संपलेले दुर्मिळ ग्रंथ महाजालावर उपलब्ध करून द्यावे असे म्हटले आहे. त्यानुसार मराठी भाषा विभागाच्या आदेशाप्रमाणे (शासननिर्णय क्र. रासांधो १०१२/ प्र. क्र./ २०१२/भाषा-३ दि. २८ मार्च २०१३) राज्य मराठी विकास संस्थेद्वारे असे ग्रंथ आणि नियतकालिके महाजालावर उपलब्ध करून देण्याचा प्रकल्प राबवण्यात येत आहे.

ह्या प्रकल्पांतर्गत उपलब्ध होणारे ग्रंथ व नियतकालिके प्रतिमुद्राधिकार अधिनियमाची मुदत उलटलेले असल्याने सार्वजनिक स्वरूपात उपलब्ध आहेत. ही सामग्री विविध ग्रंथालयांनी जतन करून ठेवल्यामुळेच आज आपल्याला उपलब्ध होत आहे.

सदर पुस्तके अथवा नियतकालिके जशी उपलब्ध होत जातील तसे त्यांचे संगणकीकरण करून जनतेला ती उपलब्ध करून देण्यात येतील. ह्या ग्रंथांच्या / नियतकालिकांच्या पीडीएफ प्रती आपण विनामूल्य उतरवून घेऊ शकता. असे करताना आपण खालील सूचना लक्षात घेऊन त्यांचे पालन करावे.

०१ सदर ग्रंथांच्या पीडीएफ प्रती ह्या वैयक्तिक वापरासाठी विनामूल्य उतरवून घेता येतील तसेच इतरांनाही विनामूल्य देता येतील. पण कोणत्याही कारणासाठी त्याचा व्यावसायिक वापर करता येणार नाही.

०२. सदर ग्रंथांचे दुवे इतरांना देताना त्यासाठी कोणतीही रक्कम आकारता येणार नाही.

०३. पीडीएफ प्रतींवर असलेली राज्य मराठी विकास संस्थेची मुद्रा आपणास काढता येणार नाही.

०४. आपल्या अभ्यासासाठी, संशोधनासाठी ह्या सामग्रीचा उपयोग करताना आपण योग्य तो श्रेयनिर्देश केला पाहिजे.

वरील अटींचा भंग झालेला आढळल्यास कायदेशीर कारवाई करण्यात येईल.

स्पष्टीकरण : सदर सामग्री ही केवळ ऐतिहासिक दस्तऐवज म्हणून उपलब्ध करण्यात आली असून ह्या सामग्रीतून व्यक्त होणारी मते, विचारसरणी इ. त्या त्या लेखक, संपादक इ. कर्त्यांची आहे. त्यांपैकी कोणतेही मत, विचारसरणी इ. ह्यांचा पुरस्कार महाराष्ट्र शासन, मराठी भाषा विभाग, राज्य मराठी विकास संस्था ह्यांपैकी कुणीही करत नसून त्या त्या मताचे वा विचारसरणीचे दायित्व उपरोक्त विभागांवर असणार नाही.

अनुक्रमणिका

अनुक्रमणिका

॥ श्री ॥

काव्येतिहास-संग्रह.

भुजतरुवनच्छाया येषां निषेव्य महौजसां
जलधिरसना मेदिन्यासीदसावकुतोभया ।
स्मृतिमपि न ते यान्ति क्ष्मापा विना यदनुग्रहम्
प्रकृतिमहते कुर्मस्तस्मै नमः कविकर्मणे ॥

राजतरंगिणी.

पुस्तक ११.   जुलई, सन १८८८.   अंक ७.

प्रकाशक (एडिटर)

जनार्दन बाळाजी मोडक, बी. ए.

व

काशिनाथ नारायण साने, बी. ए.

हें मासिक पुस्तक

पुणें येथें

ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत छापिलें.

किंमत ८ आणे.

अनुक्रमणिका

विक्रीस तयार.

खालीं लिहिलेलीं उपयुक्त व मनोरंजक पुस्तकें हीं आमचे आफिसांत विक्रीस तयार आहेत. खालीं लिहिल्याप्रमाणें रोख पैसा पाठविला असतां पाठविण्यांत येतील.

काव्येतिहास-संग्रहाचे व्यवस्थापक.

अनुक्रम नंबर. ग्रंथाचें नांव.	किंमत.		ट० ह०
ऐतिहासिक ग्रंथ.	रुपये.	आ०	आ
१ पेशव्यांची बखर	१	४	२
२ भाऊसाहेबांची बखर	१	०	१
६. श्रीमंत संभाजी महाराज व राजाराम महाराज यांचीं चरित्रें	१	०	१
७ साष्टीची बखर. *	०	४	०
८ ब्रम्हेंद्र स्वामींचें चरित्र. *	०	५	०
० विठ्ठल शिवदेव विंचूरकर यांची छोटी बखर ...	०	२	०
९ थोरले शाहूमहाराज यांचें चरित्र.	१	०	१
१० पंत प्रधान यांची शकावली *	०	६	०
१३ श्रीमंत छत्रपति धाकटे रामराजे व धाकटे शाहूमहाराज यांचीं चरित्रें ...	१	०	१
१५ खर्ड्यांच्या स्वारीची बखर	०	४	०
१६ नागपूरकर भोंसल्यांची बखर	१	१२	२
१८ होळकरांची कैफियत.	१	६	१
१९ श्रीमंत भाऊसाहेब यांची कैफियत ...	०	६	०
२० दाभाडे सेनापति व गायकवाड यांची हकीकत ...	०	८	०
२१ श्रीमंत नारायणराव पेशवे यांची बखर कारभारी पक्षाच्या हकीकतीसुद्धां ...	०	२	०
२३ राजनीति मल्हार रामरावकृत	०	१२	१
मराठी कविता.			
१ मुक्तेश्वरकृत महाभारत वनपर्व.	२	०	२
५ वामन पंडित प्रकरणें ४५	२	०	२
११ मोरोपंतकविकृत प्रकरणें ५५ भाग १ ला. ...	२	०	२
१२ अनेककविकृत प्रकरणें १७ भाग १ ला ...	२	०	२
बिल्हण चरित्र—विठ्ठलकविकृत. *	०	२	०
१७ अनेककविकृत भाग २ रा प्रकरणें ३२	२	०	२
२२ मोरोपंतकविकृत-प्रकरणें २९ भाग २—रा	२	०	२
२४ अनेककविकृत भाग ३ रा	२	०	२
२५ श्रीरामदासस्वामीकृत रामायण व इतर कांहीं प्रकरणें...	१	८	१

सन १८८५ ते १८८७ पैकीं.

	रु० आ०		रु० आ०
राव ब० श्री० भि० जठार ...	८–१२	रा० रा० कृ० वा० फडके... ...	८–१२
राव सा० वि० के० कुंटे	१३–२	,, ,, से० ने० ला० अंमळनेर.	४–६
रा० रा० वि० [illegible] पितळे ...	४–६	,, ,, प्र० न० जोशी... ...	४–६
,, ,, वा० के० मावळ[illegible]कर.	४–६	,, ,, रा० भ० ठाकूर... ...	८–१२
,, ,, बा० ना० शिंदे ...	११३–२		

सन १८८८ पैकीं.

हिज हायनेस चीफ आफ विशाळगड	४–६	रा० रा० वा० के० मावळणकर ...	४–६
रा० रा० पंत सचिव साहेब संस्थान भोर	४	,, ,, कृ० वा० फडके	४–६
रा० गो० ग० किबे	४–६	,, ,, रा० के० लिमये	४
,, मा० ग० किबे	४–६	,, ,, प्र० न० जोशी	४–६
राव ब० श्री० भि० जठार... ...	४–६	,, ,, से० ने० ला० विटें ...	४–६
राव सा० वि० के० कुंटे	४–६	,, ,, रा० भ० ठाकूर	४–६
रा० रा० से० ने० ला० नाशिक.	[illegible]–६	,, ,, ना० चिं० मोने	४
		,, ,, ज० वि० म्हाडदळकर...	४–६
		,, ,, बा० रा० फौजदार ...	४

वर्गणीदारांस सूचना.

वि० वि०. काव्येतिहास-संग्र[illegible] आज [illegible] अंक आपणांकडे येत आहे हें सांगणें नको. तथापि बऱ्याच गृहस्थांकडून मागील व चालू सालची वर्गणी येणें राहिली आहे; असें त्यांचे हिशेबावरून समजतें. सप्टेंबरमध्यें अशा गृहस्थांकडे बिलें गेलीं आहेतच, तेव्हां त्याप्रमाणें आपल्या बाकीचा निकाल करून टाकण्याची मेहेरबानी त्यांनीं करावी, म्हणजे उभयतांसही हितकारक आहे. अंक वेळेवर निघणें हें बहुतेक अंशीं वर्गणीवरच अवलंबून आहे. सुज्ञांस विशेष [illegible]णें नको.

९. मनीआर्डर अगर एजंटाकडे वर्गणी भरल्यावर आमचेकडे एक कार्ड पाठवावी. मनीआर्डरीचे कूपनावर पूर्ण व स्पष्ट सही करण्याची कृपा करावी. असें केल्यानें हिशेब वेळच्या वेळेस समजण्यास बरें पडतें, हे विनंती.

का० सं० व्यवस्थापक.

विषयक्रम.

बखरी.

खजाना नाणेंवार व कापड हरजिनसी सुमार.

सुवर्ण नाणें हरभाँत* सुमार.

००००० गंबार.
०००० पुतळ्या.
०००० शिवराई होन.
७४६५३ सणगरी होन.
०४५०० देवराई होन.
००००० जडमोल होन.
१००००० कावेरी होन.
००००० पामनाइकी होन.
००००० तुती होन.
००००० फलमा नाणें जिन्नस.
५००५०० कित्ता नाणें जिन्नसवार न.

१ अपारजी.	१ त्रिसुरी.
१ त्रिमरी.	१ चंदावरी.
१ बीलमभी.	१ तुलज्जुमी.
१ हणमंतराय.	१ महंमदशाही.
१ येलुरी.	१ व्यंकटराई.
१ देवनहाली.	१ सर्जाफलम.
१ रामराय.	१ गुंडगौड.

चक्रे संख्या सुमार एकूण नाणें.
२५००५००.

साधे व धारवाडी.
५०००० एलोरी होन.
५०००० निशाणी होन हुकेरी व
२०००००० या विराहित जवाहीर दागिने पदकें व माळा व कडीं शिरोपेच दर १मोरचलें कंठे पट्टे व तबकें

सुवर्ण नाणें हरभात सुमार.

२००००० मोहोरा.
१००००० सतमी.
१३६४६४५ पादशाही होन.
२६४०३० अच्युतराई होन.
१०४० रामराई होन.
२००००० धारवाडी.
२००००० सेल्याघटी.
३००००० अदवानी होन.
१०००००० साधें सोनें व नग कांबी वजन खंडी १२॥ आकार रुपये दहा लक्ष.

रुपये नाणें हरभात सुमार.

५००००० रुपये.
१००००० रयाळ.
२००००० अस रुपया.
२५००००० दाभोळी लाहरी.
१०००००० चवल्या करया.
५००००० बसरी करया.
१०००००० साधें रुपें व मिनेगारी भांडीं वजन खंडी ५० एकूण.
१०००००००. कापड सोनेरी बादली सोरीवली व वंगची तगटी व खुमाशी व रेशमी व रुपेरी भरजरी व श्वानरामी व किनखापी व बुट्टेदारी साधें सकलाद व कळसपाकी व बंदरोबंदरींचीं तऱ्हेदार हरभात पंचरंगी शिवाय धान्य अपार.

* हर-भात=हरजातीचें.

अनुक्रमणिका

व खंजीर बिचवे यांच्या मुठी व स्त्रियांचे अलंकार व हराजिन्नस व निसर्ती रत्नें हिरे व पाचू नील माणकें लसणे पैरोज प्रवाळ व मोती मिळोन रुपये दोन कोटी जवाहीर.

घोडे राऊत लष्कर पागा शिलेदार येणेंप्रमाणें.

८०००० खासपागा महाराजांची. २५००० शिलेदार पागा पतकें.

एकूण एक लक्ष पांच हजार.

पागेचे सरदारांची नांवनिशी येणेंप्रमाणें बितपशील.

१ हंबीरराव सरनोबत.	१ निळोजी काठे.	१ अम्रोजी भालेकर.
१ अनंदराव हप्तहजारी.	१ संताजी घोरपडे.	१ धनाजी शिगडा.
१ नेतोजी पालकर.	१ तैलंग राऊ.	१ संभाजी अरेराव.
१ मानाजी मोरे.	१ तुकोजी निंबाळकर.	१ बुवाजी पोंवार.
१ स्वरूपजी भोंसले.	१ एकाजी खांडेकर.	१ परसोजी भोंसले.
१ गोंदजी जगताप.	१ निंबाजी पाटोळा.	१ कृष्णाजी घाटगे.
१ खंडोजी जगताप.	१ शमणखान पणी.	१ परशराम पवार.
१ संताजी जगताप.	१ गंगाजी शिर्के.	१ बनाजी बिर्जे.
१ धनाजी जाधव.	१ मालोजी निंबाळकर.	१ मालोजी मचाळे.
१ नेतोजी काठकर.	१ कृष्णाजी पवार.	१ कानोजी दिवेकर.
१ दादाजी काकडे.	१ धर्माजी निगडे.	१ आपाजी तांबे.
११	११	११

३३

शिलेदार व मुलखाचे सुभेदार.

१ बहिरजी घोरपडे.	१ नेमाजी शिंदे.	१ परसोजी शितोळे.
१ मालोजी घोरपडे.	१ रायाजी गडदे.	१ बाजी नळगे.
१ चंदोजी बिरदेवडे.	१ देवजी उघडे.	१ रायाजी नळगे.
१ जानराव वाघमोडे.	१ बहिरजी बऊगले.	१ मालोजी नळगे.
१ बळवंतराव देवकांते.	१ हिरोजी शेलके.	१ कानोजी खापणे.
१ अमरोजी पांढरे.	१ केरोजी पोंवार.	१ जिवाजी उचाले.
१ काळोजी थोरात.	१ खंडोजी अवळे.	६
७	७	

२०

अष्ट प्रधान यांजवरि राज्यभार हे देशस्थ ब्राह्मण निजामशाही यांणीं महाराजांचे राज्यांत त्रिकर्णचित्तें सेवा केली. जिवाभ्य कृतकर्मे संपादून दुष्ट यवनांस व इतर जनांस मर्दुमीनें व बुद्धीनें धाडस करून महाराजांचे ेस तत्पर होऊन सेवास्वधर्मे महा- ांस पदोपदीं संतोषप्रद केलें. ास्थ ब्राह्मण निखालस, महाराजांचें याभीष्टवृद्धीस जिवाची तमा न तां झटले. व तैसेच प्रभु लोक. दोहीं यातीविना लेखनवृत्तीस महत्कर्म कृत्यास महाराजांनीं तिसरे तीचा पराक्रम राज्यांत होऊं दिला हीं. उभयतां याप्रमाणें चालले. चालीय नव्हेत. जे महाराजांनीं ढविले आणि हृदयचे पंक [ज] य गणिले. त्यांस माझे वंशीं कोणी ुत्रपौत्रादि वंशपरंपरा माझा शक सत्ता- ीस पिढ्या चालला. आहे त्यापर्यंत महाराजांची आज्ञा मस्तकीं ममवंशि- कांनीं वंदन करून पालन केलिया ा राज्याची अभिवृद्धि होऊन त्याचें कल्याण होईल. यदर्थीं संदेह नाहीं. इतर यातीस व कुडाळकर मत्स्यहारी ब्राह्मणांस विश्वास देऊं नये. तोही बरें करणार नाहीं. कुडाळियांसि म्हणाल आप्त त्यांचा कुत्रा बाप, हें प्रमाण महाराज बांदेचे मुक्कामीं

व प्रभू लोक याजवर महाराजांचा कुल विश्वास. इतबारी म्हणोन अठरा कारखानियांचा नविशिंदी महाराजांनीं सांगितल्या. चिटणिशी व कारखानि- शी व खासनिशी व पारसनिशी व मुलकी हवाले व मुलकी मजमू व प- हाडी किल्ले यांच्या व कोट यांच्या कारखानिसा, जंजिरे आदीकरून व चि- टणिशा सुभ्यांच्या व सरदारांच्या व अष्टप्रधानांच्या व मुलकी फडणिशा व लष्करच्या जमेनिशी व जमेची मजमू, दरुनी महाल व दौलत व बंकच्या सबनिशा व तरांडियाच्या सबनिशा व त. डियांतील मत्ता जे सांपडेल त्याची देखरेख लिहिणें, तरांड्याचा सर्व लि- हिण्याचा व चौकशीचा धंदा प्रभु लोकांनीं करावा. जे जे धंदे प्रभूंस महाराजांनीं नेमिले हे दुसरेस प्रयोजन नाहीं. विश्वास सर्व प्रभु लोकांवर व देशस्थ ब्राह्मणांस व वरकडांस महा- राजांची आज्ञा भंग करून धंदा द्या- वयास कोणांस ममवंशीं प्रयोजन नाहीं. हे शपथ प्रतापदुर्गनिवासिनी श्री तुळजा भवानीचे चरणावर हस्त ठेवू- न बाळाजीआवजीस महाराजांनीं अं- तर्यामापासून दिधली. हें प्रमाण. यासि अन्यथा जो म्हणेल त्यास जय सर्वथा येणार नाहीं. गड व कोट व महारा- जांसंनिध प्रभु लोक यांजपासून का-

---

१७. ह्या मजकुराचा पुढें मागें संबंध नसतांच लिहिलेला आहे त्यावरून तो मा- गाहून घुसडलेला असावा.

१८. निविशिंदा=लेखक, लेखकाची असामी, नेमणूक.

१९. कुचालीय=वाईट चालीचे ?

बोलले. जो कुडाळकरांचा विश्वास धरील तो समुळीं बुडेल ह्मणोन महाराजांनीं हुजुरातीत व देशांत व लष्करांत एकंदर सेवा सांगितली. शेणवी लोकांचा वीट महाराजांनीं घेऊन यांवर कृपा करील त्यास श्री अंबेची शपथ असे. एवढा वीट

डीची तफावत होणार नाहीं, हा नाभि कमळापासून महाराजांनीं निशा होऊन देशस्थ ब्राम्हणांचे व प्रभू लोकांचे मांडीवर महाराजांनीं उसें ठेविलें आहे बेफिकीर महाराजांनीं दोहीं यातीवर कारभार संबंधें हे आपले शुद्ध जा बेइमानीचा डाग लागों देणार नाह

महाराजांस करावयास काय कारण म्हणाल तर महाराजांची चढाई कुडाळ लखम सांवत देसाई याजवर जहाली. महाराजांनीं कुडाळ देश व पंचमह काबीज केले. मर्दनगड ते समयीं घेतले. सिवेश्वर कडवाळ व बार काबीज केला. फिरंगी जबरदस्त यास जेरजप्तीस महाराजांनीं आणून गोट पाणियांतून व थडी धरून केले. तेसमयीं कुडाळकर देसाई यांचा कारभ सबनीस अनंत शेणवई होता. त्याचे विद्यमानें फिरंगी याचा तह रह कर असतां महाराजांस हितशत्रुत्व दारूून, त्याचे मिलाफास मिळोन, विश्वास दावून बेफाम असतां वजनदार गणोजी तांडेल याचे कायत तो त्यासमयीं महाजांस निदानीं कार्यास आला. अनंत शेणवई याचें जालें वृत्त निवेदिलें, ते महाराज सावध जहाले. चित्तांतच गोष्ट महाराजांनीं गुप्त ठेविली. तेच सम फिरंगी यांचा सल्लाह करीत असतां वैशाख बहुल सप्तमी रविवार मध्या रात्रीचे समयीं अनंत शेणवी माहीत पुढां होऊन, दहा हजार फिरंगी तळावरि ठेवून एकाकीच महाराजांचा डेरा रोखून आले. महाराज बातमीमध्येंच राखण होते. गणोजी तांडेलानें चालोन आले म्हणोन रात्रीं गुप्तरूपें इशारत दिधली. महाराज गोठ सोडून तेच क्षणीं फौजेनिशीं अदकोश पर्यंत मजबुदीनें उभे राहिले. फिरंगी यांणीं येऊन एकाएकीं डेरा रोखून स बत्ती केली. इतकियांत प्रातःकालचा समय झाला. मोरोपंत व हंबीरराव व मावळे लोकांनीं हर हर महादेव शब्द करून चालोन घेतले. फिरंगी यांचीं पाणियांतून झुंजणार घोडे राऊत पाहून अवसानें खत्ता जहाली. पेशव्यांनीं व हंबीरराव सरनोबत व बाजे सरदारांनीं निःशंक घोडीं घालून फिरंगियांचा मोड केला. युद्ध भारी जहालें. तेथें लोक बहुतच ठार पडलें. कित्येक जखमी झाले. फिरंगी अगदीं कापून काढिला. दहा हजार टोपीकरांत हजार बाराशें पळोन गेले. त्यांपैकीं कांहीं पाण्यांत उड्या टाकून बुडाले. व कांहीं निघून गेले. खासा महाराजांस जिवानिशीं दगा करावा ऐसाच मजकूर झाला होता. परंतु श्रीअंबेची कृपा तेव्हां काय होणें! ऐशी दुर्बुद्धि अनंत शेणवी यानें

ली होती. या लोकांचा विश्वास धरूं नये. राज्यास अपाय झाला होता. ऐसें ाराज मोरोपंत पेशवे व नेताजी पालकर व हंबीरराव सरनोबत व चिटणी- व पारसनिवीस यांजवळ बोलिले. ऐसे मर्दाने माणूस महाराजांजवळ होते णोन शत्रूचा पराजय जहाला. यश संपादिलें. फिरंगियांस धास्त पडली. ंचा मुलूख बारदेश मारून जाळून सत्यानाश केला. लष्कर आभर जहालें. ट नागावा सोनें, रुपें, व पुतळी व हरजिन्नस कापड, मिरे, खोबरें, सुपारी, ारीक, खजूर, लवंग बेमुबलग सांपडली. गुरें ढोरें व पागा माणसांचे बंद रिले. कांहीं करुणा चित्तांत आणिली नाहीं. फिरंगी सांपडतांच जिवें मारिले. फिरंगी साहुकार जे सांपडले त्यांस आणून खंड बांधला. पंच लक्षांचा प सरकार रुजू जहाला. कुडाळकर देशमुख खेमसांवत बाजिद येऊन म- हांचे आज्ञेप्रमाणें हालखुद मर्यादेनें राहिला. कुडाळ फोंडे बांदें साकळी री तुचाळी येथें ठाणीं महाराजांनीं सरकारचीं घातलीं. देसाई यानें जो ातीचा हक्क [तो] मात्र घ्यावा. बारदेशांतही ठाणीं घातलीं. चहूंकडून ययासि चौकीच बसविली. तेव्हां फिरंगी रावीन स्थल हरयत्नें करून राज्ये ल यास काय उपाय? अनंत शेणवी याचे सांगणें वरून आपले पदरीं नी आली म्हणून फिरंगी विचारीं पडिले. आणि आपला परिहार लेहून ांगोन पाठविलें जे, अनंत शेणवी याचे गोष्टीवरून भ्रष्ट जहालों. येविशीं आला असेल तो क्षमा करावा. जो तोफा द्यावयाचा नेम केला आहे त्या ाणें प्रतिवर्षीं देतों. म्हणून सभ्य मनुष्य पाठवून तहनामा लिहून पाठविला. महाराजांस पुतळी सोनेची वीस हजार व वस्त्रे व तुतरी व तबकीर पूर्तकाळी शिसे व प्याले व बंदरी रावे व नुरया, गोमांतकी आंबे व नाना जिन्नस ठावळ पाठविली. सल्लाह जाहला. चौऱ्यायशीं बंदरीं महाराजांचें शासन चा- ठ नंतैर.

सेनासंभारीं हस्ती व छावे गणती सुमार २००० दोन हजार.

पागियांतील तरांडीं जहाजें येणेंप्रमाणें सुमारी.

३० गुराब थोर. ५० गुराब लहान. ६० तारवें. १५ जूग.
१०० गलबतें. १० होडिया. २५ पाल. ५० मचवे.
१५० महागिऱ्या. १५० होड्या लहान.

---

२० बाजिद=विजित, शरण.
२१ हालखुद=यथावश्य, जसा पाहिजे

२२ हा मजकूर मोजदादीच्या यादीमध्यें कसा घुसडला गेला तें समजत नाहीं.

जमाई तारेंवे एक हजार ल्हान थोर यांसि सरदार मर्दाने
१ दरया सागर. १ मायनाक. १ इभ्रामखान.

हशम मावळे खलक असामी १००००० एक लक्ष हशमांचे सरदार यांची नांवनिशी येणेंप्रमाणेः—

१ येसानिकम सरनोबत.	१ येसजी दरेकर.	१ सूर्गोजी मालुसरा.
१ बाळाजीराव दरेकर.	१ गणोजी दरेकर.	१ सोनदळवी.
१ भिवाजी दळवी.	१ चांगोजी कडू.	१ कोंडाजी कदम (?
१ कुडाळकर.	१ त्रिंबक वाजी प्रभू.	१ शेवाळे.
१ कोंडाजी फर्जंद.	१ तानसांवत.	१ तानाजी तुंदुसकर
१ मुपाजी सुपेकर.	१ दत्ताजी इंदूळकर.	१ कृष्णाजी भोंसले.
१ पिलाजी कोंजसे.	१ ला[क ?]लधडा.	१ भिवाजी पोवार.
१ बिरोजी मराठे.	१ मुधाजी बेणकणा.	१ रायाजी मोरे.
१ मालसांवत.	१ हिरोजी भानगिरा.	१ विठोजी कडू.
१ तुळाजी कडू.	१ इंद्रोजी गारवडे.	१ तिमाणाजी भणग
१ जावजी मोहन.	१ रामदळवी.	१ मागोजी फर्जंद
१ बाल सांवत.	१ तानसांवतमावळे.	१ तानाजी दरेकर.
१ महादजी फर्जंद.	१ अण्णाजी मचाला.	१ जनाजी नळगा.

सरदार एकूण ३९ एकूणचाळीस.

अष्टप्रधानांची नांवनिशी ज्यांवर महाराजांचा राज्यभार विश्वासू प्रभू लो यांचा हवाला महाराजांचा सर्व जिव्हाळा यांचा थोर्के नांवनिशीः—

अष्ट प्रधान.

१ मोरो त्रिमळ मुख्य प्रधान.	१ निराजी रावजी न्यायाधीश.
१ दत्ताजी त्रिमळ मंत्री.	१ हंबीरराव मोहिते सेनापति.
१ रामचंद्र निळकंठ अमात्य.	१ त्रिंबक सोनदेव सुमंत.
१ अण्णाजी दत्तो सचिव.	१ रघुनाथ पंडितराव दानाध्यक्ष.

√ ८

प्रभुलोक इतबारी सेवक.

१ बाळाजी आवजी चिटणीस.		१ निळकंठ येसाजी पारसनिवीस.
१ त्रिंबक विठ्ठल खासनीस.		१ महादाजी नारायण.
१ चंदो नारायण.	१ कृष्णाजी बहिरव.	१ बापोजी निळकंठ
१ गणेश शिवदेव.	१ रायाजी जनार्दन.	१ चंदो बिरदेव.

२३. 'सणस' तर नव्हे. | २४. थोक=ठोक, मोठमोठा, ठोक

संक्राजी राम.	१ रामाजी भास्कर.	१ नागोजी बल्लाळ.
काकाजी लक्ष्मण.	१ रायाजी.	१ राघो बल्लाळ.
जसाजी.	१ गोविंद.	१ दादाजी.

महालो महालचे मातबर सुभेदार येणेंप्रमाणें ब्राह्मण नांवानिशी.

बाळाजी अनंत.	१ नरसो गोपाळ.	१ त्रिंबाजी रामचंद्र.
निमाजी पंत.	१ भिकाजी गोपाळ.	१ हो [illegible] नरहर.
कृष्णाजी सोमनाथ.	१ नरसो गोपाळ.	१ गं [illegible]धर त्र्यंबक.
[illegible]जी नरहर.	१ कृष्णाजी अनंत.	१ विठ्ठल कृष्ण.
[illegible] रघुनाथ.	१ तिमाजी भगवंत.	१ दत्ताजी दामोदर.
[illegible]राम पंत.	१ पुरुषोत्तमपंत.	१ दा[illegible]ो अनंत.
[illegible] संभाजी.	१ लिंगो नारायण.	
[illegible]जी राम.	१ त्र्यंकटाद्रीपंत.	१ बाळाजी मोरेश्वर.
[illegible]जी द प ट शा.	१ जनार्दन कोनेर.	१ सुंदर दत्ताजी.
[illegible]माजीपंत.	१ होनो नरहर.	

२८

[illegible]कूण अठ्ठावीस सुभेदार राजापूर नागोठणे पेण पनवेल जुवें राजापुरी [illegible]ड बारा मावळें कुडाळ फोंडें तुचाळी व वाघरा व खारेपाटण बऱ्हाणपूर [illegible]करून बऱ्हाड देशपर्यंत मुलुखाची जप्ती महाराजांनीं केली. सुभेदार व [illegible]दार मजमदार चिटणीस फडणीस हुजुरून नेमून दिले.

[illegible]ड पाहाडी व कोट जंजिरे सोडविले. अहद रायगड तहद तळकोंकण व [illegible]ीपासून गंगथडी कर्नाटक विजापूर भागानगर बेदर व दौलताबादेपासू-[illegible]ंदर जमाई नांवनिशी येणेंप्रमाणें वितपशील.

पहाडी किल्ले.	१३ जंजिरे पाणियांतील.	१०८ भुईकोट.

३६१

तपशील.

पहाडी किल्ले उत्तरप्रांत.

[illegible]स्त रायगड.	१ रोहिडा.	१ लोहगड.	१ श्रीमंतगड.
[illegible]लकाद्रीगड.	१ त्वळागड.	१ कांचनगड.	१ ब हु ळा.
[illegible]तकागड.	१ पद्मगड.	१ सुधाकरगड.	१ मंडणगड.
[illegible]दगड.	१ भिंगलगड.	१ ढोमगड.	१ मनरंजनगड.

अनुक्रमणिका

१ पांडवगड.	१ सुमरीगड.	१ सुंदरगड.	१ वारूगड.
१ भूषणगड.	१ मचींद्रगड.	१ केळनागड.	१ वीरहंसगड.
१ कमलगड.	१ राजहंसगड.	१ प्रौढगड.	१ वनगड.
१ मतगड.	१ दुमदुर्ग ऊर्फ.	१ भुजबळगड.	१ नलदुर्गगड.
१ मयूरगड.	१ सबळगड.	१ मोहनगड.	१ तुंगगड.
१ पट्टागड.	१ सोनगड.	१ मृगगड.	१ सबळगड.
१ तिकोनागड.	१ खोलगड.	१ रुद्रमाळगड.	१ कोयळागड.
१ श्रीवर्धनगड.	१ मित्रगड.	१ बलवंतगड.	१ बहिरवगड.
१ भूपाळगड.	१ सारगड.	१ सगुणगड.	१ वासवटाग
१ करनाटकगड.	१ सदाशिवगड.	१ अहिरागड.	१ वर्धनगड
१ माहुलीगड.	१ कचेरीगड.	१ विराटगड.	१ कांचनग
१ महीधरगड.	१ रत्नगड.	१ लोहनगड.	१ वळोंदग
१ कांगोरीगड.	१ नागोरीगड.	१ वरताडागड.	१ प्रचीतग
१ महिपतगड.	१ वसंतगड.	१ पेबगड.	१ अहिवंतग
१ अचलागिरीगड.	१ पुरंदरगड.	१ मणोलगड.	१ सुरंगगड
१ तोरणागड.	१ शड्जगड.	१ सालेरीगड.	१ सालोत्रीग
१ जवळागड.	१ त्र्यंबकगड	१ प्रतापगड.	१ बळराजग
१ मर्दनगड.	१ मदनगड.	१ मोरगिरीगड.	१ गुणवंत

पाहाडी किल्ले दक्षणप्रांत.

१ भूधरगड.	१ सामानगड.	१ वल्लभगड.	१ भिवगड.
१ कळानिधिगड.	१ पारगड.	१ पवित्रगड.	१ पावनगड.
१ बहिरवगड.	१ मनोहरगड.	१ बसतासगड.	१ नरगुंदगड
१ पराक्रमगड.	१ गजेंद्रगड.	१ कठोरगड.	१ भूपालग
१ रामसेनगड.	१ कुंभगड.	१ सटगागड.	१ सेवकगड
१ गंधर्वगड.	१ रामदुर्ग.	१ भीमदुर्ग.	१ सीखोनग
१ चतुरगड.	१ नगगड.	१ हडसरगड.	१ पर्वतगड
१ सिद्धगड.	१ भोरपगड ऊर्फ.	१ घनगड.	१ मशीगड.
१ बेदरगड.	१ भास्करगड.	१ मदनगड.	१ हरिश्चंद्रग
१ लालबेलगड.	१ सुमनगड.	१ सरसगड.	१ माणिकगड
१ विसापूरगड.	१ प्रबळगड ऊर्फ.	१ देवगड.	१ यशवंतगड
१ खालारीगड.	१ पैजारगड.	१ अलमलगड.	१ पालकगड
१ रमोजीगड.	१ एंबलगड.	१ पालगड.	१ परसगड.

धवलागिरीगड. १ खालारीगड खुर्द. १ जयवंतगड. १ नारायणगड.
अहेरागड. १ धामालगड. १ कैलासगड. १ विजलीगड.
ंद्रगड. १ कुरुडगड. १ नरसीगड. १ गुलाबगड.
ृणलौकिकगड. १ धराजगड. १ रसाळगड. १ प्रसिद्धगड.
विशालगड. १ पनाळागड. १ गगमगड. १ कोपळगड.
सातारागड. १ चंदनगड. १ वंदनगड. भारपैगड.
नज्जनगड ऊ- १ सिंहगड. १ फल्याणगड ताथवडागड.
र्फ परळी. १ मलंगगड. नादगिरी. १ ५.
नट्टागड. १ त्र्यंबकगड. १ सिलेमानगड. १ परजगड.
तौडलागड. १ कांचनगड. १ हरिहरगड. १ मांडवगड.

कोट येणेप्रमाणें:—

ोगल. १ बंकापूर. १ खारेपाटण. १ कोट वसमंत.
कोट माहुल. १ कोठ खटाव. १ कोट वाई. १ कोट कऱ्हाड.
कोट पुर्णे. १ कोट हुमी. १ कोट पैठण. १ कोट बीड.
कोट कंपूर. १ कोट फोंडें. १ कोट गडवाल. १ कोट लंबर.
ोट अम्ल. १ कोट मंगरूळ. १ कोट गवेश्वर. १ कोट हल्याळ.
कोट फेलूर. १ कोट सुपे. १ कोट ळबगे. १ कोट कैंबर.
ोट कृष्णागिरी. १ कोट चाकणा. १ कोट वाड. १ कोट धारापूर.
कोट मिरज. १ कोट धारवाड. १ कोट मं. १ कोट जंगमी.
कोट शिराळें. १ कोट शिरोळ. १ कोट ळनदी. १ कोट रायबाग.

३६

समुद्र पाणियांतील जंजिरे बितपशील.

कुलाबा. १ रत्नागिरी. १ विजयदुर्ग. १ सिंधुदुर्ग. खांदेरी.
उंदेरी १ पद्मदुर्ग. १ गहनदुर्ग. १ सुवर्णदुर्ग. राजकोट.
अंजनवेली. १ सरजाकोट. १ खाकेरी.

एकूण १३

किता कोट:—

ोट कुडाळ. १ कोट हवनूर. १ कोट शिरस्ली १ कोट डबळ.
कोट जानबपाल. १ कोट कलबर्गी. १ कोट कमल. १ कोट यादवाड.
ोट लक्ष्मीश्वर. १ कोट पारनरी. १ कोट कल्याण. १ कोट जागनूर.
कोट ससवड. १ कोट कोंडमटकल. १ कोट बागलाण. १ कोट त्रिमली.

अनुक्रमणिका

१ कोट सावलगी. १ कोट जालकापुरी. १ कोट भरंडी. १ कोट येलापू
१ कोट धाराशीव. १ कोट धारूर. १ कोट परळी. १ कोट तांबने
१ कोट चौल. १ कोट महाड. १ कोट बिसगड. १ कोट कबूर.
१ कोट गलगडेल. १ कोट येदगिरी. १ कोट तांत्रवल्ली. १ कोट बाराम
१ कोट ..रुघटकी. १ कोट पैठण. १ कोट जालनापूर.

कर्नाटतीं नवे जुने गडकोट कोल्हार व वरघांटचे बितपशील

१ नंदी... १ चेनगड. १ ब्राम्हणगड. १ भास्करगड.
१ ग... १ मिचलागड. १ प्रकाशगड. १ कर्नाटकीभूषणग
..गड. १ टिमकुरगड. १ अंबाजीराईगड. १ दुर्गगड.
१ वडत्रगड. १ कैवारगड, १ कर्नाटकी मल्हारगड. १ रणगड

१६

श्रीरंगपट्टणचे सरहद्दीचे गड व कोट बितपशील गड सुमारी.

१ कल्पगड. १ कर्नाटकी सुंदरगड. १ महीनंदगड. १ रंजनगड
१ प्रमोदगड. १ कर्नाटकी मनोहरगड. १ मनरंजनगड.

७

कोट सुमारीं,

१ कोट धर्मपूर. १ कोट तळमरी. १ कोट गरुड. १ कोट कांबट
१ कोट गांडापूर १ कोट धारापूर. १ कोट अंजूर. १ कोट कानक
१ कोट त्रिकापूर. १ कोट शामल. १ भवानदुर्ग. १ कोट वाहीर
१ कोट काजगी.

१३

कर्नाटक प्रांतींचे कोट सुमारी.

१ कोल्हार कोट जुना. १ कोट बिदनूर. १ कोट बिराड. १ कोट बुंदी.
१ कोट मक्कादर. १ खेतुरपाळ. १ कोट कुंजर. १ कोट कोल्हा
१ सिंदुरका.

९

घांटाखालें कोट प्रांत जगदेव कर्नाटक याची नांवनिशीं.

१ जगदेव गड. १ वरुण गड. १ कवल गड. १ कर्नाटकी गगन
१ सुदर्शन गड १ महारज गड. १ कृष्णगिरीगड. १ रमच गड.
१ सिद्ध गड. १ कमलार्जुन गड. १ जवादी गड. १ कस्तुर गड.

मल गड १ कर्नाटकी प्रबळ गड. १ मार्तंड गड. १ बहिरव गड.
दाली गड. १ मेल गड. १ रज गड.

१९

त येलूरचे चंजी चंजावरचे गड पहाडी किल्ले सुमार.

जरा गड. १ कैलास गड. १ प्राण गड. १ महिमली गड.
गड. १ मुखवी गड. १ ऐरावती गड. १ अर्जुन गड.
र्नाटक गड. १ देव गड. १ पिलिवल्ली गड. १ सप्तसागर गड.
जावर गड. १ गर्जन गड. १ कलह गड. १ राजगड.
न गड. १ मन्मथ गड. १ हणमंत गड. १

१९

कोट येलूरचे चंजीचे तपशील.

येलूर गड. १ कोट बसनूर. १ कोट अर्कोट. १ कोट देवाणा दरगा.
पाल. १ कोट वृद्धाचा १ कोट त्रिनोमाली. १ कोट त्रिकोलूर.
अवरसू. १ कोट काळा. १ कोट वलनूर. १ कोट त्रिपादी.

बारा कोट म्हणजे एक चंजी किल्ला १.

तेरीज १३

कूण स्वराज्यांतील व अविंदाचे व रायळाचे व पाळेगाराचे व कर्नाटक चे व विजापूर पादशाहाचे व भागानगरकर तानाशहाचे व बेदरकर व गो पादशाहाचे तख्त दौलताबाद बहेरी कुतुबशाहाचे व कोकण करून जंजिरे पाहाडी किल्ले व भुईकोट अहद तख्त शायरी पासून तैलं- गमा नर्मदा तहद कर्नाटक चंजीचे वरचे सरदी श्रीरामेश्वर पर्यंत जमाबंदी.

तेरीज एकंदर.

पहाडी किल्ले. १०८ कोट सुमार. १३ जंजिरे समुद्र पाणियांतील.

३६१ जमाई.

ल्ले पाहाडी दोनशें चाळीस व कोट एकशें आठ व पाणियांतील जंजिरे गप्रमाणें महाराजांनीं आपले स्वसत्तेचे करून राज्याचा बंदोबस्त केला. शूरत्वेंकरून जोरावारीनें औरंगजेब ठायीं टेकून दिल्लीची पादशाही क- वढा मात्र हेतु चित्तीं धरिला आहे. श्रीअंबा करील तें प्रमाण. ऐसें ज ज्येष्ठ पुत्र संभाजी राजे यांजवळ बोलिले.

दनंतर संभाजी राजे यांस परम ममतेनें युक्तीचे मार्गें शब्द लाविला जे,

२५. मवास =लुटारू लोक.

"तुम्ही राज्याधिकारास योग्य शहाणे विचक्षण सर्व गुणें बुद्धिमंत सालंकृत स्व सुंदर असतां आमची ममता न धरितां अतिशय राग करून अमित्र दिलेलख याजकडे रुसून जाऊन राहिलां. दिलेलखान म्हणजे काय! तुम्ही हिंदुप पादशाह कांहीं सामान्य नव्हे. दक्षण हस्तगत करून दिल्लीश्वरास हतभग्न ला. रात्रदिवस चिंताप्रवाहीं [पडून] तख्त सोडून निस्तेज जहाला. वीस उमराव पादशाह व शहाजादे यांसि शिक्षास्पद करून ठायीं ठेवि अटक बद्रिकाश्रमपर्यंत कीर्तिध्वज अचळ लाविला. चौऱ्यायशीं बंदरें कां केलीं. छपन्न पादशाहा विचारीं पाडिले. नर्मदेपासून श्रीरामेश्वरापर्यंत ए सत्ता केली. मवास पाळेगार व दक्षणेंतील चार पादशाह बुडविले. विक्रमें राक्रम करून शत्रु अगदीं निर्नाम केले. देशक दास्यत लाविले. अदलशाही व कुतुबशाही किल्ले व ठाणीं व कर्नाट ठाणीं व किल्ले तमाम पाळेगारांचे घेतले. चंजी चंजावर आदीक तैसेच पाणियांतील जंजिरे कांहीं सामान्य नव्हेत, बांके दुर्घट जागे ट करांचे घेतले व नवे बांधिले. तदनंतर आपण औरंगजेबाचे दावे याजकारितां अजिंक जागा पाहिजे म्हणोन या विवंचनेंत असतां श्रीअंबेनें करून समुद्रांत जागा उत्तम नेमिला. राजापूर प्रांतीं महाराजांची स्वारी लीं. संपूर्ण जंजिरे समुद्रांतील पाहिले, परंतु महाराजांचे चित्तांत ते न आले. यापेक्षां अधिकोत्तर स्थळ पाहिजे. तेव्हां समुद्र किनारां प पहात चालले तों अकस्मात जागा समुद्रोदरीं पाहिला. पाहून महाराजांस सं जहाला. चौऱ्यायशीं बंदरीं ऐसा जागा नाहीं. तेव्हां तानाजी व मानाजी गंगाजी व सावजी कोळी होते त्यांस महाराजांनीं सन्निध पाचारून आणि आज्ञा केली. तो जागा पाहून मार्ग कोणे प्रकारींचा याचें ठिकाण प येणें, म्हणोन आज्ञा होतांच कोळी मजकुरांनीं जिवाची तमा न धर नाना यत्नें लाग करून मार्गाचा ठिकाण पाडून येऊन कळविलेवर महाराज जेनिशीं त्या जागेचे नजीक समुद्र थडीस गेले. जागा पाहिला. मार्ग कट सर्पाकार, तरांडी होडी मात्र चालते. सभोंवतें सारे खडक. दुसरी तरांडी कोशपर्यंत यावयासि अगदीं गति नाहीं. तेव्हां तो जागा महाराजांचे नि मानला. कोळी मजकुरावर महाराज मेहेरबान होऊन चौघांस सोनेचीं व व मंदील पैठणी पासोड्या व किनखापी तुंबे[६] पायांतील देऊन बक्षीस शाही होन सुमार १०० प्रमाणें दिले व चौघांस गांव तेच क्षणीं वंशपरं देऊन गौरविलें. आणि तांडेल-कर्माची सेवा सांगितली. तदनं

तुंबा=तुमान.

अनुक्रमणिका

मुहूर्त पाहून पाथरवट असामी पांचशें व लोहार असामी दोनशें आणून इ दोनशें खंडी खरेदी करून टांक्या हातोडे व पहारा व अडू वगैरे करविले. नंतर धोंडे काढवून पायाचे व इमारतीचे टांकी लावून तयार ाले. कांहीं आरपार छिद्रें पाडून मुस्तेद[२७] केले. व पांच खंडी शिसें आणून रेचा पाया शोधून घातला. श्रीगणेश पूजन व समुद्र पूजन करून तरां-ून धोंडे व सामान नेऊन काम चालीस लाविलें. शर्करा वांटल्या. ब्रा-भोजनें घातलीं. समुद्रास दक्षणा सुवर्ण नाणें होन १०० अर्पिले. व ाद्यें व फळावळ सुवर्णाचें श्रीफळ पाणियांत अर्पण केलें. बाद्यें ला. वस्त्रें मंदील चादर वाहिलीं. तदनंतर महाराजांनीं हुन्नरवंत पाथरूट ुस्तेद करावया कोळी व कामाठी व बोंजे लोक मिळोन तीन हजार व वरकड जंजिरियाचें आरमार आणून पाणियांत गांव दोन गांवचे तीनें सामान सुद्धां व तोफा व दारूगोळा सहित ठेविले. तडीस पांच मावळे लोकांची चौकी नेमिली. व गोंवेकर फिरंगी यांस ताकीद केली ील फिरंगी हुन्नरवंत कांबील[३०] जंजिरियाचें कामकाजांत म्हणोन आणविले. दिवसेंदिवस जंजिरा मुस्तेद करावयासि कोटी हो. उदक महाराजांनीं सोडिलें. इमारत पक्की तळ शोधून बांधावयासि दी धोंड्यांत आरपार आडून घालून पक्कें काम पाणियास जुम्मैस[३१] न ेसें बांधिलें. पुढें काम गच्ची पक्कें होत चालिलें. बांधावयाची सारी महाराजांनीं सांगितली. त्या कामावर नेहमीं गोविंद विश्वनाथ प्रभू सु-कुंभार जुवें यांत कुडाळकर पेशजीचे वतनदार शहाणे मनुष्य होते ही नांवाजून कामावरि ठेवून महाराज रायगडास आले. तिसरे वर्षी मुस्तेद होत आला. महाराजांस गोविंद विश्वनाथें खबर पाठविली. त्या-महाराज पनाळियास येऊन तेथून बावडे घांट उतरोन कोंकणांतून पहावयास गेले आणि सुमुहूर्त पाहून आंत प्रवेश केला. तोफा झाल्या. वांटली. तदनंतर वास्तु करून ब्राह्मण संतर्पण पांच हजारांचें करून. क्षणा यथासांग संपादून पाथरूट यांचे नाइकास वस्त्रें व सोनियाचीं धलीं. आणि गोंवेचे हुन्नरवंत फिरंगी यांस नांवाजून कपतान जे ांस भरजरी वस्त्रें व सोनेचीं कडीं देऊन निरोप दिधला. तदुत्तर गो-विश्वनाथ प्रभू सुभेदार यास नांवाजून प्रसादिक वस्त्रें मंदील नाबेंदी[३२] व

मुस्तेद—कायम, स्थिर.
श्रीफळ=नारळ.
बाजेलोक=इतर माणसें.

३०. काबील=हुशार.
३१. जुम्मस=धास्ती, भीति.
३२. नाबदी—उसाचें कांडें. त्यासारखा ?

चादर भरजरी व झगा मंदिलाचा व मोत्यांचा तुरा व चौकडा व सोनेचीं क
व खासा हुद्देतील फिरंग्र [33]जेनबी नवटाकी अति उत्तम देऊन पाठी यापट
बहुत प्रकारें नावाजिलें. आणि हे लोक शहाणे इतबारी परम युक्तिवान् च
भरंवशाचे म्हणोन जंजिरा पाहोन मोठा आनंद जहाला. त्यास पारा
नाहीं. मग त्याचें नांव सिंधुदुर्ग ठेविलें. आणि शर्करा सर्व जनांस वांट
तदुत्तर मामलेदार तीन हजार माणूस ठेवून ठेविले. त्या मावळे लोकांस
इक्या व सरनाइक्या व तट सरनोबत असे हुद्दे देऊन पुत्रपौत्रादि वंश परं
वेतनें शाश्वत केली. आरमारें सजलीं. चौऱ्यायशीं बंदरांत हा जंजिरा मे
अठरा टोपीकरांचे उरावर शिवलंका अजिंक्य जागा निर्माण केला. ज
सुवर्णाची लंका दशाननाची, तेथेंही यत्न चालिला, परंतु येथें अयत्न
शत्रूचें किमपि भय नाहीं. महाराज अवतारी यास्तव प्राप्त जहाला. प
याचे मारास बुरूज करवणें असोन नाना प्रकारें यत्न केला. परंतु उ
चालेना. याजकरितां महाराज चिंतासागरीं पडले. पुढें गति कैशी क
म्हणोन श्रमी असतां चैत्र शुद्ध पौर्णिमा भृगुवारीं मध्यरात्रीस महाराजांचे
श्रीअंबेनें संचार करून म्हणो लागली जे, "अरे लेकरा, येविशीं
न करणें. तूं चित्तांत योजिलें कार्य सिद्धीस पावेल. येविशीं श्री साग
प्रार्थना करून सिंधु तटाकीं दर्भासन घालून तीन उपोषणें केलिया स
प्रसन्न होऊन मार्गा सरेल. हें प्रमाण. यदर्थी संशय नाहीं." ऐशी श्री
आज्ञा करून तत्क्षणीं गुप्त जहाली. महाराज सावध होऊन स्वप्नावस्था का
नाईक व बाळाजी आवजी प्रभू चिटणीस यांस बोलावून आणून सा
वृत्त श्रीदेवीचे कृपेचें सांगितलें. तदनंतर महाराजांनीं समुद्रतीरास जा
यथाविधि पूजन करून साष्टांगें प्रणिपात घालून एकाग्रचित्तें आसनावर
हार तीन उपोषणें केलीं. तिसरे दिवशीं रात्रीं सागर ब्राह्मणरूपें
येऊन चमत्कार दाखविला जे, "तुज प्रसन्न जहालों. जे इच्छा केल
परिपूर्ण सिद्धीतें पाववीन. चिंता न करणें. उपोषण न करितां
विसर्जन करून स्वस्थ रहाणें." अशी आज्ञा होतांच प्रातःकाळीं महारा
दर्भासनावरून उठोन नवविधा भक्तिभावें पूजा करून सुवर्णपात्रीं कर्पूर
पाजळोन सागरास महाराजांनीं वोंवाळिलें. नंतर द्वयकरकमल जोडून सा
अभिवंदन प्रार्थना केली, "समर्थें अमोघ कृपा सदैव करून यवन और
शत्रुभयास्तव उदरांत जागा दिधला पाहिजे कीं, समर्थांचा दासानुदास
वीत आहे. समर्थ दयाळू होऊन मानाभिमान धरून दर्या बुरूज

३३. जनेबी=दक्षणी.

...ा म्हणजे चित्तास संतोष होईल. एवढी प्रार्थना ऐकावी." ऐशी प्रार्थना ...तांच पंधरा हात सागर माघारा सरला. बुरूज बांधावयास जागा दिधला. ...र्थ समुद्रकृपेनें घडतांच जयजयकाराची ध्वनी संतोषचित्तें जहाली. त...तर दर्या बुरूज तयार केला. महाराजांवर श्रीअंबेनें व समुद्रानें अद्वितीय ... केली. या कंकणांकित जगतींत अठरा टोपीकरांस व औरंगजेब पाद...ास ऐसा जागा अप्रतिम नाहीं. सागरानें सरूप होऊन निरुपम महास्थळ ...राजांस प्राप्त केलें. संपूर्ण जंजिरियांत प्रमुख अधिक हा सिंधुदुर्ग महा...ांचें हृदयकमलच. ही प्रमाणताच. यदर्थीं श्लोक.

महाराजांनीं मालवणास सिंधुदुर्ग बांधिला तो सर्व जंजिऱ्यांत प्रमुख झाला वर्णन.

सिंधूदुर्ग असेच कौस्तुभ मणी झारत्न वीलोकितां ।
नाहीं आन विधी च [यास] वदला याची च या योग्यता ॥
देवादी असुरांप्रती हि भुधरां दिव्या नसे सागरें ।
तो हा शविनृपास लाभ घडला श्रीशंकराचे वरें ॥ १ ॥
सिंधूदुर्ग समर्थ जाण मणि हा वीराजला भूतळीं ।
दुष्टांचें भय आगळें म्हणुनियां संरक्षिला म्हाजळीं ॥
सुवर्णांकित द्वारका तदुपरी लंका नये तूळितां ।
कौस्तूभाहुनि आगळा चि गरिमा त्याची च त्या योग्यता ॥ २ ॥
सिंधूची उपमा सिंधूसि च असे तैसी च त्या हो नभा ।
ऐसा अर्थ विलोकिजे च विदुषें आमोघ ... भा ॥
जंजीरा महि मूल्य [वान] मणि हा वीराजला या क्षिती ।
त्याची साक्ष तयाप्रती च प्रभुजी सर्वत्र वाखाणिती ॥ ३ ॥
किल्ले आणिक जंजिरे गणुनियां केली नृपें माळिका ।
सिंधूदुर्ग समर्थ [त्यांत] मणि हा वीराजला हो निका ॥
इत्यादीक स्थळें जशीं उडुगणें चंद्रोपमा त्यां नसे ॥
जंजीरा विधु दूसरा च भुतळिं हें सत्य जाणा असे ॥ ४ ॥
सिंधूदुर्ग स्थळावरूनि चपळें लंका किजे सांडणें ।
जंजीरा अति आर्यता महितळीं मेरूसि केलें उणें ॥
काल्पी फुल्लचरी अयोग्य नयनें दासी च वीकोकितां ।
नाहीं या उपमा दुजी त्रिभुवनीं याची च या योग्यता ॥ ५ ॥
...गालदीप रमणीय हुनावराला । ओवाळणी करूनियां त्यजणें तयाला ॥
...ायता मसकता हिनताच आली । गोमांतकादिक स्थळें तृणतुल्य झालीं॥६॥

तैसी चांच हि पूर्तकाल उपमा पावे च ना सर्वथा ।
सिंधूदुर्ग समर्थ जाण विलसे इत्यादि पाहो वृथा ॥
ऐसा हा नृपतीस [दुर्ग] सदयें श्रीसागरें अर्पिला ।
काळाची गति भिन्नता च घडली प्रत्यक्ष नीरिक्षिला ॥ ७ ॥
खांदेरी जयदुर्ग जाण विजया नाहीं कदा मान्यता ।
तैसी राजपुरी च खोकरि जगीं झाली च आयोग्यता ॥
जाणा मुंबइचे सदैव लवलें दृष्टी त्वरें काढिजे ।
सिंधूदुर्ग समर्थ एक विलसे त्यातें च वीलोकिजे ॥ ८ ॥
झाल्या कुंठित ऊपमा च अवघ्या अन्यत्र आणूं नका ।
जंजीरा धणि आर्यता च विलसे आहे जगीं हा निका ॥
बोखाडा आणि शेडिया च चपळें झाडावया लाविजे ।
कूलाबा असे भालदार चतुरें प्रत्यक्ष वीलोकिजे ॥ ९ ॥
जाणा तो जळिं पद्मदुर्ग म्हणवी ताडेल आहे सदा ।
उंदेरी अति सान हीन चि असे दीनत्व भावी पदा ॥
सिंदूदुर्ग प्रिया अती रमणिका रत्नागिरी नेटकी ।
दूजी अंजनवेलि फार विलसे आहे स्वरूपें निकी ॥ १० ॥
नागांगना वसइ नृत्य करी सदैवा । तैसी च ते सुरत दाखवि सर्व भावा
घेलूर जाण नटवा मनरंजनाला । आपेक्षिला निशिदिनीं अति मान त्याला
असे दौलताबाद डौबारणी हे । उडी मारिली नीटकी ते न राहे ॥
शिलेमान पाहे ... पापरूपी । यमूनाजळीं तो दडाला कुरूपी ॥
किल्ले कोट अगण्य जाण चि असे सेना सदा भुतळीं ।
सिंधूदुर्ग [चि] स्वामि [हा हि] सकळां आशोभ आहे जळीं ॥
त्याची नाटकिं वर्णिली च गरिमा चातुर्य वीलोकिजे ।
सन्मानें प्रतिपाळणासि करणें हें ईतुके अर्पिजे ॥ १२ ॥

सिंधुदुर्ग जंजिरा जगीं अस्मानीं तारा, जैसें मंदिराचें मंडण श्रीतु[ळ]- वृंदावन तैसा महाराजांचें राज्याचे भूषणप्रद अलंकार अर्घ्यं मुक्ताफळ महाराजाचे संपूर्ण राज्यांत महीमोल्य किंबहुना अधिकोत्तर सप्रिय मुकुट शिवलंका जंजिरा शिवाजी महाराज छत्रपति सिंहासनाधीश्वर यांचा. मह[ा]- अवतारी सिद्ध पुरुष शापादपि शरादपि श्रीविष्णुअंश तेजोनिधि श्री[...] परम सखा जैसा श्रीविष्णु-शिव-भिन्नता अणुमात्र सर्षपप्राय नच, याज[...]

१४. अर्घ्यमुक्ताफल–ग्रंथकाराच्या संस्कृत शब्दांचा प्रयोग करण्याच्या हौसेचें व त्यामुळें फशीं पडल्याचें हें आणखी एक उदा[हरण]

ागरें सिंधुमंथनसमयीं श्रीसुरांस व असुरांस परम तोषें चतुर्दश महारत्नें
ीं ते समयीं सिंधुदुर्ग पंधरावें रत्न अमोलिक अन्य उपमाच नाहीं.
श रत्नांपेक्षां अधिकोत्तर. कलिमाजी अनाचार प्रवर्तलेस येणार. ब्राह्मण-
ा व जगपालन व्हावयास्तव श्रीमहाविष्णु नृपावतारी मानवी रूपें धरणार.
िमित्य सागरें मित्रभाव स्मरोन हृदयगर्भी पंचप्राणवत् ठेवी ठेवून महा-
ीं धर्मसंरक्षणाकरितां जंजिरा सागरानें महाराजांस अर्पिला. मोठा लाभ
ा. श्रीसुर किन्नर असुर इत्यादिक पैवनभक्षकास भूचरखेचरास प्राप्त
स्तु जहाली नाहीं. चिंतामणि कल्पतरुवत् सिंधुदुर्ग निधिच महाराजां-
योगें लाधली. म्हणोन महाराजांचे आनंदोद्भव. भासास पारावार नाहीं.
रम दुंदिलता मानसीं महाराज कल्पादि दिवा डुलत आहेत. तदुत्तर महाराज
ावकें बोलिले जे, "आतां औरंगजेब ही कीर्ति जंजिरियाची श्रवणीं ऐक-
ारणागत येईल. वरकड या पादशाहाची कथा काय ! मी शिवाजी
या महास्थळावरून पृथ्वीचा जय संपादून रघुराजप्रतिमेस पात्र होईन.
तेन्नाच सनेम केली. सिंधुदुर्गे अकस्मात् उदय पावला म्हणोन चौऱ्याप-
रोबंदरीं अठरा टोपीकरांचीं अवसानें खत्ता होऊन मृत्यु धाकें कंपित
सिंधुदुर्गीतून महाराजांनीं पृथ्वी आकाश भूमि विलोकून वामकरें स्मश्रू
किला. आणि परम आवेशें शरीरीं महाराजांचे संचार करून परम मो[३७] रो
महाराजांस जहालें. ते समयीं महाराजांसन्निध गोविंद विश्वनाथ प्रभू आर-
सुभेदार व अनाजीपंत व कोंडाजी फर्जंद व बाळाजी आवजी चिटणी-
रम विश्वासू निळोपंत याचे पुत्र रामचंद्रपंत व गंगाजी नाईक दीपधारी
ा महाल्या होते. ते समयीं वाकनिसांनीं महाराज बोलिले प्रमाणें वाकाही लि-
जंजिरा महाराजांचें हृदयकमल जेणें संपूर्ण शत्रु पादाक्रांत होऊन जलधठ
ा ते स लागले. दिवसें दिवस महाराजांचे राज्याची अभिवृद्धि अधिकोत्तर होत
. सागरोदकास ही महाराजांचे स्नानाचा आधार तोष होऊन दर्शनानं-
गर्जनेनें उन्माद जहाला आणि महाराजही सागरदर्शनें परमानंद
ऐशा गोष्टी श्रीअंबेनें घडविल्या." या कलियुगीं श्री ईश्वराच्या विभूती
दास स्वामी व महाराज औरंगजेब पादशाहास ज्ञानवंतच मानविलें.
हा अर्थ अनाश्रुत संभाजी राजियास उघड करून मनोभावें महाराजां
ातला. " या कलियुगीं क्षात्रधर्म संपादिला. पूर्वीचे सूर्य सोमवंशी राजे

---

[१] पवनभक्षक=सर्प.
[२] राजा (सिराजह्)=सिंह.
[३] मोरो-मोदित=मयूर-मोदित? मोर आनंदांत असतां पिसारा उभारितो त्याप्रमाणें आनंदरोमांच महाराजांच्या अंगीं उभे राहिले असा भाव ?

सार्वभौम चक्रवर्ती या पंक्तीस श्रीभवानीशंकरवरदें वेदशास्त्रसंपन्न राज
गागाभट्ट काशीकर व्यास वाल्मिक यांसमान श्रीत्रिदशभुवनीं व मृत्युलोकीं
पवनभक्षकस्थानीं मान्य, ज्यांची स्तुति स्तोत्र सर्वत्र करीत आहेत, त्यांणी कृपा
रून श्री देवक सनाथ यांचे सिंहासनाधीश स्वयं महाराजांस करून क्षात्रधर्मकुर
तंस करून श्रीजनेश्वरपद प्राप्त केलें. ही अभिनवताच घडविली. औरं
तांबापेक्षां दिगंतीं कीर्ति रूढविली. श्रीनिर्जराधिप चकित जहाला. व अ
कृतात्रेताद्वापारींच पुण्यश्लोक राजे व राजकुमार परमसंतोषमानसें स्तुतिर
वर्णीत आहेत. ऐसें तुम्ही पाहून अविचार करून महाराजांचे आज्ञेविर
एकाकीं रुसून जाऊन दिलेलखानास भेटलां हे उत्तम गोष्ट केली नाहीं.
राजांस चिंतासागरीं रात्रदिवस पाडिलें. दिलेलखानासारिखे यांसि महाराज
सांगणार, औरंगजेबाचा तमा नाहीं, ऐसा महाराजांचा प्रताप समर्थ अ
तुह्मीं अनिष्ट गोष्ट केली. शत्रुजनांत लौकिक केला. तन्मुळे राज्यास अ
घडावा आणि तुम्ही पातशाहचे अंकेंत रहावें हा औरंगजेबांनीं निश्चय आरंभि
दिलेलखानानें पादशाहास अर्जी लिहून पाठविली जे, शिवाजी राजे यांचे
संभाजी राजे रुसून आपणाजवळ आले आहेत, ही बहुतच उत्तम गोष्ट
हाली. राजे यांचे घरांत कलह लागला, येणेंकडून बादशहाची सर्फराजी
आहे. शिवाजी राजे यांचे राज्यांत सहजच दुई लागोन सरदार व समस्त
ची फूट होऊन संभाजीराजे यांजकडे येतील, तेव्हा शिवाजी राजे संपूर्ण
सुद्धां हस्तगत होतील. तरि अलंपनाहानीं हेंच करून संभाजी राजे यांसि
मान हत्ती घोडे तिरकष[१८] माहीमरातबें[११] व वस्त्रें अलंकार पाठवून गौरव करा
केलियावरि महत्कार्य वरि पडतें. हें वृत्त पादशाहा यास श्रुत होतांच
केली जे, संभाजीराजे यांचा गौरव केलियानें पातशाही बुडते. घरांत
निर्माण होतो. शिवाजी राजियाची हिम्मत कांहीं कळत नाहीं. हितशत्रु
यांत दिसतो. हा अर्थ चित्तांत आणून आँघात.[१०] कर्मास प्रवर्तावें. हे
कोणांस कळों न द्यावी. म्हणोन दिलेलखानास उत्तर लिहोन हरकारी य
गमें रवाना केलें हे वृत्त दिलेलखानाचे वकिलांनीं अगोदर तावडतोब
पाठविलें जे, तुम्हांस संभाजीराजे यांस घेऊन हुजूर दिल्लीस येणें विशीं
हिलें. त्यास कैदेंत ठेवणार. ही बुद्धि पादशाहांनीं चित्तांत धरिली अ
ऐसें पत्र येतांच दिलेलखानांनीं क्रिया चित्तांत स्मरून बेइमानीचा प्रकार
करितां तुह्मांस एकांतीं नेऊन पादशाहांनीं योजिला मजकूर सांगोन तक्र

१८. तिरकष्=बाणांचा भाता.
११. माहीमरातब=मत्स्यादि राजचिन्हें.
१०. आघातकर्म=घातकर्म? अघोर·

दिधला. ही गोष्टी दिलेलखानानीं आम्हांवर मेहेरबानगी करून उत्तम श्रीअंबाच त्याचे अंतरीं प्रवेशली. तुम्हांस महासंकटांतून स्वराज्यांत गलें. पुन्हा तुमचा जन्म जहाला आणि तुमची भेटी जहाली. नाहीं तर जिवानिशीं जातां. तुम्ही वडील पुत्र राज्याधिकारी शहाणे योग्य सर्वज्ञ । दुराचरण कर्मास प्रवर्तलां. अतःपर कलह न करणें. महाराजांनीं एवढें श्रीवरदें मिळविलें. सारे पादशाहांस ठायीं ठेविलें. औरंगजेबास बिचारीं ऽ. आतां आमचे कर्तृत्वाची सीमा जहाली. तुम्हीं व राजाराम दोघे पुत्र. भद्रेपासून कर्नाटकचें राज्य तुम्ही करणें. धाकटे राजाराम यांहीं नर्मदे- न या देशचें राज्य करावें. अशी वांटणी करून टाकिली. आम्हांमागें जांनीं एक विचारें राहून एकास एकानीं साह्य होऊन राज्य पराक्रमें संपा- संरक्षून यवनशत्रु पराभवातें पाववोन पुढें औरंगजेबाची तमा न दिवसेंदिवस कांवेशींत[४१] आणून दिल्ली तख्त घेणें. हा आमचा हेतु नेणें. तर तुम्ही विक्रमोपराक्रमी माझे पुत्र. ऐसें न करितां बंधु बंधु तें वर्तलिया औरंगजेब प्रबळ, तुम्ही लेंकरें, अनायक जहालियावर खासा ाजेब बावीस उमराव वजिरांसहित चढाई करील. तुम्हांस राज्यभ्रष्ट करून र्मे बुडवील. हा त्याचा मनोभाव. महाराज चे दहशतीनें दिल्ली सोडून नेघत नाहीं. ऐसा प्रकार सर्व तुम्हांस राज्यभाराचा जाणविला. आमचे दिवसेंदिवस कीर्ति अभिवृद्धि पावे ऐशी करणें. ही महाराजांची आज्ञा आज्ञेप्रमाणें वर्तणूक केलिया स्वहित आहे. येणें जय पावाल. ह्या खचीत चित्तांत ठेवून राज्यभार चालवणें. राजारामाचा लळा मोह आ- न अधिकोत्तर चालवणें. लेंकरूं आहे यासि अंतराय दिधलिया, व महा- गी आज्ञा भंग केलिया, तुम्हांस कदाकाळीं जय होणार नाहीं हें प्रमाण. शय नाहीं. तुम्हांस सर्व गड कोट किल्ले व खजाना व लोक व राज्य हें गदींपत्रीं रुजू केलें याची तसनस न करणें. दिवसेंदिवस अधिकोत्तर जैशी श्रीरामदास स्वामींनीं महाराज सिंहासनाधीश्वर जहालियानंतर करून राज्यनीति स्वतां मजसाठीं शास्त्रसंमतें कृता त्रेता द्वापारीं जे जे ायण पुण्यश्लोक सोमसूर्यवंशींचे राजे वर्तत आले त्याप्रमाणें राज्याधिकार ळेयुगीं करणें, सिंहासन कलींत वर्ज श्रीनें केलें असतां श्रीभवानीशंकरवरदें हालें, सिंहासन म्हणजे श्रीईश्वराचें, अनाचरण वर्तलियानें वंशक्षयासि बहुत सावधपणें राहून दिगंतीं अपार कीर्तिपदास प्राप्त आहों पात्र गजे न [व] बुद्धिप्रदतेस व राज्यअचलतेस पुत्रपौत्रादि संरक्षणतेस

४१. कावेशी=आटोका, कबजा.

लिहून स्वहस्तकें पाठविली; समर्थआज्ञा मस्तकीं अभिवंदोन राजनीतीप्र महाराजानीं समर्थांचे आज्ञेस अणुमात्र मक्षिकापक्षवत् अंतराई न करितां र वर्तणूक आजपर्यंत केली; [तैसी] पुढां तुम्हीं व राजारामानीं करावो. सिं सनारूढ व्हावें. राजनीतीस अंतराय केलिया राज्यभ्रष्टता प्राप्त होऊन ये सिंहासन म्हणजे सामान्य नव्हे. श्रीईश्वराचें आसन. जो ईश्वरी पुरुष अ तोच आरूढेल. इतरास अलाभ वस्तु, प्राप्त होणेंच नाहीं. समर्थ राजनी सर्वथा अंतर न करणें. यदर्थीं राजनीति येणेंप्रमाणें श्रीरामदासस्वामींनीं म जांस सिंहासनाधीश्वर जहालियावर स्वात्मबोध आज्ञा निवेदन करून श्रीगुरु सरूप होऊन पाठविली, ती महाराजांनीं मस्तकीं अभिवंदिली. राजनीति रामदासस्वामींनीं श्रीमन्महाराज राजश्री शिवछत्रपति सिंहासनाधीश्वर सार्व यांसि बुद्धिप्रदतेस कृपाळू होऊन स्वहस्तें पाठविली याप्रमाणें राजे लोकां र्तणूक करून राज्यभार पृथ्वींत चालवावा. येणेंप्रमाणें:—

महाराजा नरशार्दुळा शिवनृपा प्रौढप्रतापा जनीं ।
राज्याची अभिवृद्धता च करणें संतुष्टवीं मेदिनी ॥
श्रीअंबावरदें जयासि वरुनी शत्रूंस निर्दाळिलें ।
धार्मीका गुणसागरा निशिदिनीं प्रत्यक्ष नीरिक्षिलें ॥ १ ॥
कौसल्याजननी तद्रूपरि दुजी श्रीरेणुका भूतळीं ।
कुंती पांडुप्रिया समर्थ प्रभुजी त्या सोमवंशाकुळीं ॥
तैसी हे तव मात जाण विलसे जीजावती सुंदरा ।
धन्यत्वाप्रति पावली त्रिभुवनीं पूजोनि श्रीईश्वरा ॥ २ ॥
भूभाराहरणाप्रती च चपळें मन्वाकृती पातला ।
वैकुंठाप्रति त्यागुनी च प्रभु हा अद्भूत वीराजला ॥
क्षत्रायान्तक होउनी शिवनृपा येशध्वजा लाविली ।
आहे श्रीतुळजा प्रसन्न तुजला सत्कीर्ति संपादिली ॥ ३ ॥
श्रीअंबावरदें रिपूसि वधुनी धर्मासि संरक्षिलें ।
दोर्दण्डें महि जिंकुनी च सकळां आचोज तें दाविलें ॥
होऊनी क्षितिइन्द्र जाण चपळें सिंहासना रूढला ।
राजा श्रीशिव तो हरी हि हृदयीं आमोघ संतुष्टला ॥ ४ ॥
भूपा धन्य तुझी अगाध गरिमा लोकत्रयीं वर्णिती ।
राजेन्द्रा नरकेसरी च प्रभुजी अन्यत्र नाहीं क्षितीं ॥
राया माण्डलिका परीच गणिलें गोमायु तीं पामरें ।
दास्यत्वा महि लावुनी च रिपुतें केलीं जगीं किंकरें ॥ ५ ॥

हस्तीं श्रीतुळजा फिरंग चमके वजाहुनी तीव्रता ।
चांचल्यें चमके अरीस हरिलें नाहीं च अन्यत्रता ॥
शत्रूंचीं शिरपंकजें अगणितें छेदोनि पाडीं रणीं ।
पर्णप्राय गळीत [त्यांस] करुनी आणीं तयांतें क्षणीं ॥ ६ ॥
नष्टांचे रुधिरें च कुंकुम धराभाळीं सदा लेववीं ।
दावूनी भिम हा प्रताप सकळां श्रीअंबिका तुष्टवीं ॥
शौर्यत्वाप्रति आगळा च असली शाहूजीसुनो आगळा ।
भूपा येवम दण्डुनी निजकरें अद्भूत कीजे बळा ॥ ७ ॥
निःक्षत्री करुनी धरा निजबळें दण्डों च दुष्टांप्रती ।
व्हावें भार्गव या कलींत प्रभुजी सत्कीर्तितें वर्णिती ॥
दावीं आक्रम आगळा निशिदिनीं सर्वां जनांतें सदा ।
श्रीअंबावरदें जयासि वरणें अन्यत्र नाहीं कदा ॥ ८ ॥
चंडीयाग चि कोटि यज्ञ नृपती त्या वाजपीतें करीं ।
पृथ्वी जिंकुनी अश्वमेध अगळा सत्कीर्ति दीगान्तरीं ॥
धर्मादी नहुषाप्रती च गरिमा आमोघता दाविजे ।
ऐसा तूं जय पावशील प्रभुजी हा निश्चयो कल्पिजे ॥ ९ ॥
राया विक्रमशालिवाहनशकां आच्छादिजे एथुनी ।
ऐसे हे नृपती विचित्र करणें तूं एक चिंतामणी ॥
व्हावें चक्रवती धरेवर प्रभो प्रौढप्रतापा सदा ।
विष्णूची प्रतिमा समर्थ असली अन्यत्र नाहीं कदा ॥ १० ॥
यावच्चन्द्ररवी सदैव नृपती कल्याण हो आगळें ।
श्रीअंबावरदें जयासि वरणें प्रौढप्रतापा बळें ॥
जैसा बाळ विधू दिनेदिन असे वृद्धीस पैं पावला ।
तैसा आक्रम रूढवीं च प्रभुजी आशीस माझी तुला ॥ ११ ॥
नदासयतिचे प्रभु घे अशीस । कल्याण हें तव सदा नृपती विशेष ॥
प्रतापतवकें धरणी समर्था । कौतूक दाखवि बळें अति जाण पार्था ॥१२॥
...दि धर्म नृपती स्तवनासि लावीं । रामूदिलीपास प्रभुजी गरिमा च दावीं ॥
नैषधा गुणनिधे अति तुष्टवावें । भोजादि विक्रमचुडामणि लाजवावें ॥१३॥
...णी करूनि परता अणि त्या त्रिगाळा । तैसें च त्या दशरथा प्रभुजी नृपाळा ॥
...जयासि हृदयीं अति तुष्टवावें । ऐसें चि कौतुक प्रभो जगिं दाखवावें ॥१४॥
...ादि जाणा ऋतुपर्णराया । तूं योग्य व्हावें स्तवना कराया ॥
...र्जी सुनो हें हृदयीं धरावें । कलीमाजि धर्माप्रति वीवरावें ॥ १५ ॥

अनुक्रमणिका

घेघे आशीस राया अनुदिनिं यतिचे आन नाणीं नृपाळा ।
वैरी दण्डोनि साचे निज हित करणें पृथ्विच्या तूं नृपाळा ॥
माझा हा हेतु जाणा पुरविं च चपळे शाहूजीसूनो सुकाळीं ।
वेगीं शस्त्रा धरूनी गुणनिधि प्रभुनें दंडिला जेंवि वाळी ॥ १६ ॥
तैसें या अवरंगजेब अरितें दण्डीं सकोपें झणीं ।
वीलंबा न लवीं प्रतापतवकें कौतूक दावीं रणीं ॥
शीवाजीसरजा समर्थ अससी अन्यत्र नाहीं कदा ।
पृथ्वी जिंकुनि सार्वभौम पद हें संपादिजे एकदां ॥ १७ ॥
नित्यानित्य सनेम जाण वचना पाळीत जावें नृपा ।
तेणें हा जय पावशील अगळा होईल श्रीची कृपा ॥
जैसे धर्मदिलीप [पूर्विं] सकळी न्यायें प्रभू वर्तले ।
तैसें राज्य करूनि दाखविं जना ऐसें च आपेक्षिलें ॥ १८ ॥
जैसा विक्रम वर्तला अनुदिनीं तो भोज या हो क्षितीं ।
तैसा अर्थ करूनियां च खरा संरक्षिजे रे निती ॥
परदुःखाप्रति जाण होउनि त्वरें सांभाळिजे नीकटीं ।
आनायास हि नाथ तूं चि प्रभुजी पाळीत जा संकटीं ॥ १९ ॥
आर्यत्वाप्रति आगळा च अससी शाहजीसुनो या क्षिती ।
शौर्यत्वें रिपु दंण्डिले च निकरें सत्कीर्ति वाखाणिती ॥
शीवाजी सरजा विचित्र करणी तूं दाखवीं या जना ।
नाहीं आन विलोकितां च प्रभुजी सिद्धीस ने कामना ॥ २० ॥
शीवाजी सरजा समर्थ अससी भक्तोत्तमा भूतळीं ।
शौर्यत्वें अति आगळा विलससी या भोंसल्यांचे कुळीं ॥
अफूजल्ला वधुनी [बहूत] निकरें येशास संपादिलें ।
बीजापूरपतीस कौतुक नृपा अत्यंत तां दाविलें ॥ २१ ॥
शास्ताखान [हि] दण्डुनी करबळें सत्कीर्ति संपादिली ।
तानाशा सुलतान हीन करुनी त्वां शूरता दाविली ॥
फिर्गी शामल डिंगमार अन्वी त्या नायराला झणीं ।
इंग्रेजादिक पामरें च समरीं केलीं प्रतापें सुणीं ॥ २२ ॥
बल्खादी मरते भदावर त्वरें लाहूर तूं जिंकिलें ।
दिल्लीचा भ्रम फेडुनीं च निकरें कीर्तीस विस्तारिलें ॥
हुमणाबाद चितोड जाण चमली भीशी च बंगालिया ।
राठोडादिक द्वारका निजबळें शत्रूस नेशी लया ॥ २३ ॥

आयोध्यादिक मारवाड कलपी काश्मीर घेशी बळें ।
अजमेरीं जयपूर जाण नृपती खाणून शत्रूमुळें ॥
बिन्दू आणिक बेंगरूळनगराची जोड पैं लाधसी ।
हुम्माऊ मुलतान मानसपुरा वेगें प्रभो जिंकिसी ॥ २४ ॥
हेमाद्री आणि बद्रिकाश्रम रुमाशामादिकांतें क्षणीं ।
अटका पट्टण पावळादि चपळें जाणा प्रभो ये क्षणीं ॥
दण्डीं बावन पाच्छहांसि निकरें आशीस माझा तुला ।
श्रीअंबा वरदे जयासि वरणें हा निश्चयो कल्पिला ॥ २५ ॥
फरांसी रिपुपामरासि नृपती वेगें चि न्यावें लया ।
जिंकी सर्व हि बंदरें च प्रभुजी संपादिजे या जया ॥
सत्ता येक करूनि जाण अवघी राज्याधिकारा किजे ।
धर्मातें अति वाढवीं च नितिनें ब्राह्मण्य संरक्षिजे ॥ २६ ॥
वल्यांकीत धरा जिणोनि चपळें धर्मध्वजा लाविजे ।
शाहूजीचा तनयो समर्थ अवनी कीर्ती र विस्तारिजे ॥
पूर्वींच्या नृपतींहुनी च अगळी लीळा ज गीं दाखवीं ।
धर्मा रक्षणता करूनि प्रभूजी श्रीसांब हा आठवीं ॥ २७ ॥
जिंकावें करनाटकास नृपती प्रौढ प्रतापें क्षणीं ।
ळेगार हि पामरांसि निकरें तूं एक चिंतामणी ॥
अंबावरदें अमोघ चि जया संपादिजे सर्वदां ।
ै श्रीविधिवाक्य जाण चि असे अन्यत्र नाहीं कदां ॥ २८ ॥
ष्पट्टण बेदनूर निकरें घेऊनि लावीं ध्वजा ।
धें सावनुरा विलम्ब न लवीं पाळीं सनेमें प्रजा ।
ापूर कितूर जाण चि बळें पैं कोपळाला घडीं ।
शिटीं डंबळ या स्थळासि चपळें कीजे प्रभू तांतडी ॥ २९ ॥
घेईं गुत्तिसि चित्रदुर्ग प्रभु रे घेईं क्षणीं एकदां ।
बाळापूर कनोर जाण पटणा अन्यत्र नाहीं कदा ॥
पिलूगोंडा गति हीं स्थळें शिवनृपा संपादिजे ये क्षणीं ।
दण्डीजे रिपुदुर्जनासि निकरें प्रत्यक्षता पैं रणीं ॥ ३० ॥
जागा उत्तम कुम्भकोण नृपती पुण्यस्थळें रक्षिजे ।
कडपें अर्काट या प्रती च प्रभुजी कीर्तीस संपादिजे ॥
चंजी दुर्घट आवध्यांत विलसे त्याणें च चंजावरा ।
कीजे आक्रम आगळा गुणनिधे लावीं जयाचा तुरा ॥ ३१ ॥

मच्छलीबंदर नीकरें च नृपती शिंगालद्वीपान्तरा ।
गोंत्रें घेउनियां जयासि वरणें श्रीशीवराजेश्वरा ॥
शाहूजीचा सुत [तूं] समर्थ [बरवें] शूरत्व कामा अती ।
कीर्तीची गरिमा भरोनि उरवीं हे क्षत्रियाची रिती ॥ ३२ ॥
घ्यावी रें गुजराथ जाण चि बळें पैं सूरतेतें क्षणीं ।
उज्जनीपासुनि माळवा हि अवघा भूपा बळें ये क्षणीं ॥
बालेघाट ही माहुरादिक स्थळें संरक्षणा रे किजे ।
तैसा बेदर जिंकुनी च निकरें सत्कीर्ति विस्तारिजे ॥ ३३ ॥
राया विंशति सप्त जाण बरवीं आलूर पैं पाळि या ।
दोर्दण्डें रिपु जिंकुनी च निकरें संपादिजे या जया ॥
त्या रे बेदरपामरासि सहसा ठेवूं नको भूवरी ।
ममआज्ञाप्रतिपालनासि करणें हा अर्थ चित्तीं धरीं ॥ ३४ ॥
घेईं जुन्नर खानदेश नृपती गोदातिरा सत्वरीं ।
पुण्यें-देश सुपें च जाण प्रभुजी हे हाव चित्तीं धरीं ॥
माणदेशादिकडे [त्वरीत] वळतां नीरीक्षणें तें किजे ।
तैसा बेदर जिंकुनी च निकरें सत्कीर्ति विस्तारिजे ॥ ३५ ॥
घेईं बाघन पैं गिरे तदुपरी त्या वीर गाट्या क्षणीं ।
दण्डीं बेदर पातल्या गुणनिधे प्रत्यक्ष [शत्रू] रणीं ॥
जाणा देसक आवघे हि नमती निर्नाम कीजे तयां ।
विश्वासा न धरीं कदापि प्रभुजी मानीत जावें भया ॥ ३६ ।
हेमाद्री अणि मारवाड निकरें त्या बद्रिका हो श्रमा ।
सत्ता एक करोनि राज्य विवरीं मानूं नकोरे तमा ॥
तैसे क्षेत्र समर्थ काशिपुर तें संरक्षणें भूपती ।
पुण्या पार नसे अपार गरिमा हे धार्मिकाची निती ॥ ३७ ॥
घेईं फलटण जाण तें प्रभुवरा पैं बंगल्याला क्षणीं ।
वाईपासुनि खालसा च करणें तात्काळता ये क्षणीं ॥
आहे उत्तमता कराड नृपती तैसें च कोल्हापुरा ।
पुण्यक्षेत्र पवित्रता गुणनिधे पाळीं च राजेश्वरा ॥ ३८ ॥
बेळगांवादिक हीं स्थळें चि नृपती घ्यावीं क्षणीं नीकरें ।
सर्वज्ञा गुणसागरा हव धरीं लावीं जयाचे तुरे ॥
मिर्जेपासुनि देश जाण अवघे सत्ताबळें जिंकिजे ।
हुकेरी अणि रायबाग प्रभुजी दुष्टांसि निर्दाळिजे ॥ ३९ ॥

ळ झाले. शिकस्त होतां हा व खांदेरी दिली नाहीं. सरंजा-
ती खिडींत गेले. हबसी यासि खांदेरी दिली नाहीं.
मोरोपंती कोळवणावरसक्ति केली. धारा कोळी व विक्रमशाहाचा लेक बहुत
पंथ मारीत होते. फिरत होते. त्यांची बातमी ठेवून मार्गांतून धरून आ-
त्यांस दस्त करून महाराजांकडे रवाना केले व त्यांचा शिरच्छेद क-
नों कोळी बोलला जे, माझा शिरच्छेद न करावा. कदाचित् तुम्हीं क-
र थोर आहा. परंतु होईल तें आपल्या दृष्टीस पडेल. ती गोष्ट ऐकिली
मेर छेदून वाड्याचे दरवाजावर बांधिलें. तेच रात्रीं वाड्यास आग लाग-
पाहून महाराज बोलले कीं, वाड्यांत पांच हजार खंडी गल्ला आहे
त्यास चौथाई गल्ला धर्म करूं. हा संकल्प करितांच अग्निशम झाला.
दिवशीं राजापुरास आले. आपली तुळा करून ब्राह्मणांस दानधर्म
ला. सहस्र गोदानें ब्राह्मणांस दिलीं. ब्राह्मणांची पूजा यथायुक्त करून
प्रकार दक्षणा समर्पिली. ब्राह्मण विद्वान म सुशील पाहून त्यांस
इनाम दिलीं. सहस्र रुद्राक्षांच्या माळा . नंतर शिवाजी महाराज
रीरीं रोगाची भावना होऊन परत्र झाले. राजश्री कान्होजी भांडवल-
ऊदार व सरकारकून यांनीं श्रीमहादेवाच्या देवळापुढे अग्नि दिला.

संभाजी राजे.

शके १६०२–१६११ म्हु० इ० स० १६८०–१६८९.

ाम सोयराबाई राजारामाच्या मातोश्रीस कोणी सांगितलें कीं, महा-
ासी झाले. संभाजी राजे यांस राज्य द्यावयाचा करार . पनाळी-
म्हणून निश्चित्य कारण होऊन महाराजांसि अपाय झाला म्हणून
ाईट आणिले महाराज निधन पावतांच किल्ल्याचे दरवाजे
आपाजीपंतास व निळोपंतास पत्र पाठवून सहावे रोजीं आण-
ाबाजी भोंसले यांजकडून क्रियाकर्म करविलें. मोरोपंत पेशवे
ोत्रीं होते. ते महाराजांचें वर्तमान ऐकतां च बरोबर माल
वगैरे मिळोन दोन हजार स्वार होते त्यां सुद्धां पांचवडास येऊन किल्ले
ड येथें आले. मसलत केली. खंडोजी जासूदांचा नाईक पनाळियास
केला. आणि तेथील सरदारांस पत्रें लिहिलीं. सोमाजी नाईक कोंडवल-
हीरजी नाईक इंगळे हवालदार व बहीरजी फरजंद व जनार्दनपंत

के १६०२ रौद्रनामसंवत्सरे चैत्र | १६८० या दिवशीं परत्र झाले.
वद्य र ता० ५ एप्रिल इ० स० |

यांस लिहिलें कीं, संभाजी राजे यांजला कैद करून ठेवणें. राजाराम राज्यसिंहासनीं आरूढ झाले. याप्रमाणें पत्रें पाठविलीं. नंतर राजाराम यांजला राज्यीं बसवून कारभार करूं लागले. किल्ले कोट व मुलुखास पत्रें ठविलीं कीं, महाराज कैलासवासी झाले. राजाराम राजे सिंहासनारूढ अशीं पत्रें पाठविलीं. लष्कर कऱ्हाडावर होतें. तेथें बहीरराव व रंगाजी भो व अनंतराव निंबाळकर व महादू मापोलकर गुजर होते. त्यांजकडे लष्कर गुजरा बरोबर पत्र व सांडणीस्वारा बरोबर सर्वत्र सरदारांस पत्र पाठविलें संभाजी राजे पन्हाळ्यास आहेत त्यांस कैद ठेवणें. हें केलें. राजाराम गडावरून उतरून पांचोडास आले. तेथें गोले व पांढरे व हुदुस घेरूळकर असे सरदार जमा करून किल्ले साताऱ्यास आले.

तों पन्हाळ्यास खंडू जासूद जाऊन पोहोंचला. सोमाजी हकीम ह व किल्लेदार व बहीरजी फर[illegible] व सबनीस व जनार्दनपंत काळे व बापू देवीचे दर्शनास गेले होते [illegible] व महालचे कमावीसदारांस कृत्रिम प राजांचे नांवें लिहिलीं होतीं पत्रें संभाजी राजे यांस दाखविलीं. राजे यांनीं महाराजांचें वर्तमान पुसलें. क्षेम कुशलरूप आहेत म्हणून तलें आणि एकांतीं नेऊन संभाजी राजे यांस सांगितलें कीं, मह देवाज्ञा झाली. राजाराम राजे सिंहासनारूढ झाले. आम्ही पत्र घेऊन अ तुम्हांस कैद करावें. आपण सोमाजी नाईक हवालदार यांस बोलावूं वें. मग आपणांस सविस्तरपूर्वक सांगूं. त्याजवर संभाजी राजे य विश्वासू मूल होतें तें पाठवून सोमाजी नाईक व किल्ल्याचे हकीम य वून पुसूं लागले कीं, तुम्हांस साहेबांचे व पंत प्रधान यांचें क आहेत ते आणून दाखविणें. त्यांनीं कृत्रिम पत्र होतें तें दाखविलें खंडोजी जासूद आणून रुजवात केली. त्यानें साकल्य वर्तमा त्याचे क्रोधें करून सोमाजी नाईक यास काढून दिलें व किल्ल्या यांस व सबनीस यांस कैद करून ठेविलें. बहिरोजीस कैद करून पळून गेला. त्यास चिपळोणच्या घांटावरून धरून आणिलें. [illegible] कोल्हापुराहून आणून कैद करून ठेविलें. लष्करचे सुभेदारास व किल्ल्यांचे हकमांस व मुलुखाचे सुभेदारांस पत्रें पाठवून बोलावून आणिलें बस्त करीत चालले. मोरोपंत पेशवे सरकारकून बोलले कीं, संभाजी यांस स्वामित्व झाल्यास आमची अब्रू राहणार नाहीं. ते बहुत क्रूर आ जकरितां राज्यकारभार त्यांच्यानें होणार नाहीं. तदनंतर सर्वत्र स विचार केला कीं, संभाजी राजे थोर शहाणा आहे. राजारामास राज्यीं बसां

ग प्रभु मिळोन एक होतील. राज्यांत फितूर होऊन अपाय होईल. विचार करून पेशव्याशीं व सरकारकुनाशीं बोलले कीं, आम्ही संभाजी यांस लिहिलें. तुम्हांस नेऊन भेटवूं. असें बोलून संभाजी राजे यांस लि- कीं, साहेबीं आम्हांस कौल पाठवावा. आम्ही सर्वत्र येऊन भेटतो. चाकर ांचे आहोंत. असें लिहिलें. त्याजवरून संभाजी राजे यांनीं कौल पाठवून वून आणिलें. लष्करचे लोकांस लिहिलें कीं, पाय लोक सुद्धां येणें. त्याज- सारे जमा होऊन पनाळीयास जाऊन संभाजी राजास भेटले. दावदूत आणून सोमाजी नाईक यांस मारिलें. अनाजीपंत यांस कैद पूर्वी रायगडास सरनौबद व नाइकवाडी यांस वर्तमान कळलें असतां कान्होजी भाट व किल्लेदार व सबनीस कैद केले व सरकारकुनाचे त्या बसवून किल्ल्याची बंदोबस्ती केली. आपण जातीनें चौकी पहारा गले. संभाजी राजे यांनकडे येसाजी — शिरके नाइकवाडी यांजला े आणि लिहिलें कीं, याप्रमाणें आम्ही े आहे. चाकर साहेबांचे आज्ञा येईल त्याप्रमाणें वर्तणूक करूं. नी राजे यांनीं येसाजी शि- शिर्पाव देऊन अबदागिरीची चाकरी सांगितली. पाऊणशें होनांचा केला. रायगडीं त्याजला फिरोन कामावर पाठविलें. किल्ल्याचे सरनो- नाइकवाडी याजला व किल्लेकोट यांस रयतेस कौल वगैरे दिला कीं, बरदार राहून चौकी पाहरा चौकशीनें करीत जाणें. साहेब तुमची गा करतील. माल सावंत व कित्येक लोक फितुरांत होते त्यांस मार- लोकिल्ल्याच्या, माहालोमाहालच्या व मुलुखगिरीसुभ्याच्या खबरा आल्या. ोचीं पत्रें समाधानें पाठविलीं व पिलाजीराव शिरके यांस ेक सरंजाम देऊन रायगडास जगावा सुद्धां पाठविलें. ते पांच- राहिले. बंदोबस्त केला. सरकारच्या लोकांच्या व फौजेचे लोकां- केया घेऊन महाराज संभाजी राजे रायगडास आले.

ुरीहून माय नायकाचा[1] पुत्र उंदेरीवर तीनशें शिपाई माणसांनिशीं . तेथें लढाई झाली. आरमार घेऊन फिरोन खांदेरीस किल्ल्यास ी यांणीं मुकाबला केला. हातघाईस येऊन मायनाजी नाईक याचे डोकें मारून गलबतांत घालून मुंबईस हपशांनीं पाठविलें. शेख महमद किल्लेदार होता त्याजवर एक दोन वेळां दरयाव सारंग व नाईक र यांनीं सरंजाम सुद्धां जाऊन हल्ला केला. परंतु बाजू सर झाली नाहीं. करांची कमती च राहिली.

---

१ इ० स० १६८२ त हा पराभव झाला.

संभाजी राजे यांणीं राजाराम राजे यांस कैद करून ठेविले. सोयर सावत्र मातुश्री इणें गळां फांस घेऊन प्राण दिला व पुतळाबाईनें अग्नि केला. उपरांतीक संभाजी राजे यांणीं पुनः मागती विधिपुरस्कर क्रिया के धर्म बहुत केला. त्याजवर कबजी बावा आले. त्यांस कारभार देऊन म दिला. कबजी कारभार करूं लागले. दिवसेंदिवस कबजींचें प्राधान्य वि होत चाललें. सोमाजी नाईक यांचीं मुलेंमाणसें टकमकीचे किल्ल्यावरून किलीं. बापूजी माळी व सूर्या निकम मारिले. कान्होजी मालीराव हवालदारी सांगितली. येसाजी व सोनाजी फरजंद यांजवर विश्वास टा मोरोपंत पेशवे व आनाजीपंत यांचीं घरेंदारें लुटलीं. सिंहासन छत्र विलें. हरजी राजे माहाडिक व राणूजी शिरके व मचकोजी माहाडि तुकोजी पाळकर व महादाजी निंबाळकर यांणीं बहुतां प्रकारें अन्न कारकुनांच्या घरच्या चौक्या ... ल्या. विवेक करून यथान्याय चाल णोन बोलले. बाजी प्रभु व ... वा पुत्र गंगाधर प्रभु व मुजमदार वि पंत पेशव्याचे मुतालिक व ... जी बाजदेव पेशव्याचे कारभार करूं ल सिंहासन ही नवीन सिद्ध झाले.

त्याजवर महाराजांची संपदा काय आहे ती पहावी आणि शोध कर सें चित्तांत आणून पाहूं लागले. पाहावयास कारकून योजूं लागले. तेव णीं इतबारी दृष्टीस न पडल्यामुळें जातीनें च पाहूं लागले. संपदा तपश दागिने, सोनें, वस्ता, व नगनगोटी साहिबीं [पाहिली तिचा] तपशीलः

सोनें वस्ता नग सुमारें वजन पक्के	जरीबाद पैठणी.
खंडी ७३॥।२॥।	४००००० साधीं सणगें.
लोखंड हरजिन्नस वजन पक्के खंडी १०००००	१००००० रेशमी सणगें
	४००००० पाटाऊ व ...
तांबें वजन पक्के २१२००० खंडी	मुगटे व शा
शिसें वजन पक्के ४४७० खंडी.	शालनामे व गोष
कथिल वजन पक्के ४००० खंडी.	४००००० पटके पैठणी वग
खुर्दा टक्के ३०००००००० *सुमारीं.	५००००० किनखाप थानें सुमा
जामदारखान्यांत कापड शिलकी १००००००० सनगें सुमारीं.	१००००० हामरू हरजिनसी.
	११९०००००

* हल्लीं "सुमारीं" शब्दाचा अर्थ अजमासानें असा समजतात. परंतु वस्तुतः त्या शब्दाचा अर्थ संख्या असा आहे असें पुढी ल राजव्यवहार कोशांतील वचनावरू सून येतें:—"सुमारं परिसंख्या स्यात

अनुक्रमणिका

बनात हरजिनसी तागे सुमारीं
००००
गद कोरे गड्ड्या.
,००० हाशमानी.
,००० दौलताबादी.
०० ० बाळापुरी.
———
०००
ने वस्ता आभरणें भांडीं वगैरे
ंडी ५७॥।३॥।=॥
वजन पक्के १०७५००० खंडी.
पोलादी ४००००० सुमारीं.
जीन्पांत ५०००००००सुमारीं.
ल घागरी दोन मर्यादेच्या सु-
१६०००००.
न सुभेदारांकडील तालके खे-
१००००००० सुमारीं.
त किराणा वगैरे पक्के खंडी.
लवंगा. वजन.
जायपत्री. वजन.
जायफळ. वजन.
केशर. वजन.
अबीर. वजन.
रांधा. वजन.
अरगज्या. वजन.
चंदन. वजन.
कृष्णागर. वजन.
कापूर. वजन.
वाघनखें. वजन.
गुलाब. वजन.
मोगरेल तेल. वजन.
सुगंधराय तेल. वजन.
चमेली तेल. वजन.

१ चांपेल तेल. वजन.
२ दीप द्राक्ष. वजन.
३ अक्रोड. वजन.
३० खजूर. वजन.
४० खारीक. वजन.
५० खोबरें वजन.
२ बदाम वजन.
१॥ वेलदोडे वजन.
५ गुगुळ वजन.
१ उदक हौबान वजन.
१०० पिस्ते वजन.
———
२१७

जवाहीर वस्ता जडावाचे दागिने:—

१ आंगठी.
१ दाब पडताळें.
१ पदक.
१ मोतींमाळा तुरीवजा.
१ शिसफूल.
१ चंद्ररेख.
१ भांगटिळा.
१ नग वेणीचे.
१ बाजुबंद.
१ कर्णफुलें जोड.
१ घेड्या जोड.
१ वेळा जोड.
१ पाटल्या जोड.
१ या खेरीज.
१ हिरे मोकळे थोक
१ शिरपेंच.
———
१६

नवरत्नें.
१ हिरा.
१ पाच.
१ मोतीं. २
  १ हुरमोजी.
  १ काहाली.
  ―
  २
१ नीळ.
१ माणीक.
१ पुष्कराज.
१ पोवळी.
१ वैडूर्य.
१ गोमेद.
―
९

किता गल्ला खंडी पक्के वजन.
१०० तीळ काळे.
१०० तांदूळ रायभोग.
५० तीळ पांढरे.
१२५ लाख.
२०००० डाळ तुरीची.
६०० चणे.
१०००० तांदूळ मोठे हत्तीभोग.
५० तांदूळ आंबे मोहोर.
२०० तांदूळ जिरेसाळ.
२०० तांदूळ लांबी साळ.
१०० मसूर.
―
३१५२५

सिलेखाना वगैरे जिन्नस.
३०० तरवारा.
२०० फरश.
१०००० बंदुका.

सुमारीं.
७०० विटे.
४०००० बरशा.
१०० जमदे.
२००० पटे.
३०००० ढाला गेंड्याच्या.
१०००० ढाला सिल्टी.
२०००० कमाना.
४००० तीर दस्ते.
४०००० बखतें.
२००० चिलखतें.
५०००० कुदळ्या.
४०००० खोरीं.
६००००० कुऱ्हाडी.
२०००० सनक.
७००० कोयते.
३०००० थाल्या.
५००० कर्वत.
२००००००० दारू.
३००० पालख्या.
१२०००० अबदागिरी.
३५० कानसा थोर.
१५००० पाहारा.

गल्ला केली.
२०००० नागली.
१६००० गहूं.
५००० हरभरे.
२५० मूग.
१००० तुरी.
१५० चवळी व वाटाणे.
५० राळे.
―
४२४५०

अनुक्रमणिका

…ळंतऔषधें व वातऔषधें यां क-
राहिले कित्ता जिन्नस पक्के खंडी.

५० तूप.
०० तेल.
०० सुपारी.
३०० हिंग.
२७० धूप.
१०० जिरें.
०० गोंद.
०० गोपीचंदन.
७ नीळ.
७ हरताळ.
०० अभ्रक.
०० सुंठ.
[illegible]०० गंधक.
३ हिंगूळ.
५० काजूबीज.
२ जंगाल.
१ पिंपळी.
१ पिंपळमूळ.
१०० अफू.
[illegible] भांग.
[illegible] धूम.
[illegible] ओंवा.
२०० मध.
५० मंजीष्ट.
७०० वेखंड.
१०० नवसागर.
१५ पतंग.
७००० कापूस.
१३०० मेण.
१० राब.
४०० साबण.
१५००० साखर चिनी.
१०० कुरुंद.
५०० हळद.
१०० हिरडे सुरवारी.
२६०० जंगली हिरडे.
८ तपकीर.
५००० काळीं मिरें.
१०० खसखस.
१७०० गूळ.
२ पारा.
१०० काकवी.
५००० लसण.

४६३७६

कित्ता जिन्नस.

३५० कानसा लहान.
१०००० गोळे तोफांचे.
१५० कर्णे.
११०० भेरी.
८००० रणशिंगें.
१००० ढाला.

२०६००

यांखेरीज कित्येक सामान किल्ले गडोगडीं आरमारावर. त्याची मोजदाद झाली नाहीं. सदर्हू प्रमाणें रायगडावर होतें त्याची पाहाणी करावयासि कारकून असामी दोनशें व कोतवालाकडील असामी चारशें दहा महिने मोजदाद करीत होते. तरी कित्येक जिनसा मोजदादीच्या राहिल्या.

पागा पीलखाना. उष्टरखाना यांची मोजदाद आणविली ती तपशील:—
महालपागा बरहुकूम यादीप्रमाणें.

७०००० अरबी घोडे.
१००० दक्षिणी घोडे.
९००० मादवाना.
७००० हरजिनसी घोडे.
१००० पारधी घोडे.
८००० तुरकी घोडे.
———
९६०००

महालयट्टी गाई म्हसी वगैरे.
१००० गाई कपिला.
५००० म्हसी.
१०००० मेंढरें.
१०००० टोणगे.
२००० गाईचीं वासरें.
———
२८०००

५०८०० शिलेदारांचे निसबतीस
३०००० नर रास.
२०००० मादवाना.
१२५ हत्ती नग.
६०० कुणबिनी कस.
९०० खुटार पोरगे.
१०० मजूर दलाई बगर अ
५००० बैल सुमारी.
———
५६७२५

सरदार व पायलोक व हाशमी व गड किल्ल्यांची नांवनिशी.

१ रायगड.
१ लिंगाणा.
१ गरनाळा.
१ मथनगड.
१ कोयळगड.
१ आलगगड.
१ अणकाई.
१ टणकाई.
१ कमळा.
१ अस्मानगड.
१ मिरगड.
१ नारायणगड.
१ कामलेगड.
१ कुंडगड.
१ रसालगड.
१ लोहगड.
१ रूनगड.

१ सुरगड.
१ पाठवीगड.
१ सारंगगड.
१ भातगड.
१ डफुलगड.
१ गोरखगड.
१ गगनगड.
१ कुरूटगड.
१ वरूटगड.
१ कलथगड.
१ मालगड.
१ माणिकगड.
१ कुरूगड.
१ सुरगड.
१ कसुरगड.
१ कलगड.
१ लालगड.

१ सातारा.
१ राजमाची.
१ माहुली.
१ देवगड.
१ मोरागिरी.
१ मदनगड.
१ अशरगड.
१ नगीनाग
१ अवचितगड.
१ पालगड.
१ कल्याणगड.
१ दारूगड.
१ प्रसिद्धगड.
१ विशालगड.
१ भूपाळगड.
१ तोलेपंतगड.
१ सुंदरगड.

अनुक्रमणिका

१ वीरगड.	१ येशवंतगड.	१ भवानगड.
१ नरसिंहगड.	१ पठाणगड.	१ परळी.
१ महिपतगड.	१ लोहारगड.	१ पारगड.
१ विराटगड.	१ समानगड.	१ सुमारगड.
१ मनोहरगड.	१ बळवंतगड.	१ हरिचंद्रगड.
१ धारसीगड.	१ सुमारगड.	१ प्रचितगड.
१ नवालागड.	१ सुपेगड.	१ मृगवनगड.
१ वंदनगड.	१ विराटगड.	१ हनुमंतगड.
१ मंगलगड.	१ विचितगड.	१ चंद्रगड.
१ कुरंगगड.	१ मंगळगड.	१ भंडारगड.
१ कनकगड.	१ गंभीरगड.	१ रेवनागड.
१ कोठलागड.	१ रायगड.	१ कांबारगड.
१ रोमेइसगड.	१ व्याघ्रगड.	१ विश्रामगड.
१ मनाईगड.	१ राजेंद्रगड.	१ मंगलगड.
१ शिरसिंहगड.	१ मनोवेधगड.	१ दौलताबाद.
१ मालसनगड.	१ कचिद्रगड.	१ चंदनगड.
१ मतालगड.	१ रसालगड.	१ मंगलगड.
१ सोनेरीगड.	१ मोल्हेरीगड.	१ [illegible]गड.

[illegible]ागड.	१ मथुरागड.	१ अहिवंतगड.	१ पटागड.
[illegible]नवेली.	१ आईनगड.	१ श्रीमंतगड.	१ हरिहरेश्वर.
[illegible]रगड.	१ सिद्धगड.	२ किल्लामोजणी राहिली.	१ प्रतापगड.
[illegible]ठगड.	१ तरळागड.	१ रामगड	९ या खेरीज मोजणी राहिली.

या खेरीज आणखी कित्येक गड होते.

हवालदार यांची नांवनिशी.

[illegible]ळकर.	१ खानवळकर.	१ ढासरे.	१ सामंत.
[illegible]ाले.	१ दळवी.	१ रणदिवे.	१ टकलीकर.
शिरके.	१ इंगळे.	१ जगताप.	१ काले.
घोरपडे.	१ ढमाले.	१ वारगळ.	१ भालेराव.
विचारे.	१ पाळेकर.	१ उतेरकर.	१ कदम.
सोमणे.	१ शिंदे.	१ गुंबले.	१ नखराणे.
पाटणकर.	१ दरेकर.	१ दरकाळे.	१ सरतकर.
बहिरटकर.	१ वाघमोडे.	१ मालकर.	१ मांडवे.

१ वाघ.	१ वाकडे.	१ सर्वदे.	१ घोलपे.
१ घाडगे.	१ ठाकर.	१ वाघमारे.	१ पिंगळे.
१ पारटे.	१ भाडवडकर.	१ गाईकवाड.	१ मालुसरे.
१ माहाडीक.	१ गोवले.	१ जाधव.	१ मोरे.
१ रायनाथ.	१ चव्हाण.	१ गुजर.	१ बहिरराव.
१ निरगडे.	१ दानवड.	१ भालेकर.	१ बलाले.
१ तुंतुसकर.	१ पार.	१ साडेकर.	१ दगडे.
१ मोहिते.	१ लाक.	१ माने.	

या खेरीज कांहीं मुसलमान व कानडे व फिरंगे व पारसनविस वगैरे बारगिरी हुजरातीस चाळीस हजार यांचा जमाव होता.

पोण्यांतील किल्ले व जंजीरे वगैरे मोठे भारी:—

१ सुवर्णदुर्ग.	१ मालवण.	१ सिद्धदुर्ग.	१ खांदेरी.
१ रत्नागिरी.	१ बेंगरूळ.	१ फिरंगीदुर्ग.	मिळून
१ पत्रदुर्ग.	१ उंदेरी.	१ कुलाबा.	
१ कलमदुर्ग.	१ विजयदुर्ग.	१ कलतुर्मकोट.	
४	४	४	

या खेरीज [illegible] जागिरीचे सुभे व किल्ले यांचा तपशील:—

१ चेतूर.	१ कोट.	१ कडवान.	१ बारा मावळे
१ कल्याण.	१ कारणगोल.	१ मिरज.	१ मानदेश
१ भिवडी.	१ आकोलें.	१ सातारा.	१ पुणें देश
१ कोळवण	१ वांई.	१ फलटनदेश.	१ जुन्नर.
१ खवीन.	१ माहाड.	१ खानदेश.	१ खांदेश.
१ मोनन.	१ मनाक प्रांत.	१ राजपूर.	१ खुबणपूर.
१ तरळी.	१ मलकापूर.	१ राजापूर.	१ जावळी.
१ दांबलें.	१ चलेर.	१ कुडाळें.	

कर्नाटक प्रांतीं किल्ले.

१ सितगड.	१ येलूर.	१ साजरा.
१ गोजरा.	५ चंदी वगैरे किल्ले.	१ देवणा.
२	६	२

१० मिळून दहा.

कर्नाटक मुलूख लक्ष होनांचा. या खेरीज फरासखान्यांतील जिन्नस जम- (चांदण्या व पडदे हरजिनसी व कनाता व अस्मानगिऱ्या व सुजन्या व ...चे वगैरे जिन्नस यांची पाहणी झाली नाहीं. परंतु अजमासें दागिने सुमारें ..०० नव्वद हजार. या खेरीज किल्लयाकिल्लयांचें सामान दारूगोळी तर- ... व तूप व तंबाकू व मीठ व किराणा बाब होती. तिचा हिशोब पाहिला ...ही. व पागेचे सरंजाम जिन्नस खोगरें व जीन गंडे व पट्टे व खुमे व तान- ...ड्या व बखतरें व चिलखतें दुपट्टे व जीन सोन्यारूप्याचे अशा संपत्तीस ...ार नाहीं. किल्लयांचा अजमास किल्ले पाहून पालख्या व अबदागिरी ...त्या संभाजी राजे सिंहासनारूढ झाले तेव्हां ज्याचा अधिकार जसा तसें कायम करून वस्त्रें दिलीं.

...वि कलष यांनीं आपले हातीं सर्व कारभार ठेवून नानाप्रकारचे प्रयोग ...! केलीं, महाराजांसि वश करून घेतलें. बस्त मारावे. पूजा करावी. ...ोर ब्राह्मण पट्शास्त्री यांसि प्रायश्चित्तें द्यावीं. असें आरंभिलें. तेव्हां श्रेष्ठ ...ग पंडितराव यांनीं सांगितलें कीं, राज्यां प्रयोग अनुष्ठानें होतात येणें ...न राज्यास विहित दिसत नाहीं. आपला स्वधर्म नव्हे. धर्म चालविल्यानें च- ...ग आहे. ती गोष्ट कबजीस न मानें. त्यानें राजास समजाविलें कीं, ...ा फितावा करतात म्हणून सांगितलें. बहुत नाश करविला. याजकरितां ...ा त्यांचेंच मान्य केलें. कितीएक लोकांनीं दरबारांत यावयाचें ठाकिलें. ...नें चौदाशें मराठे मारिले व ४००० मेंढरें मारून महोत्साव केला. ...क ब्राह्मण व मराठे व ठाकर व हरदास व कलावंत अपरमित ...बेले. तेव्हां दाटी बहुत झाली. कित्येक दाटीमध्यें मृत्यु पावले. तेव्हां ...ाजांनीं कबजीस पुशिलें कीं, या कारभाराचें नांव काय? त्यानें उत्तर ... कीं, महाराज सिंहासनारूढ होतात. महाराजांचे शत्रु नाश पावतील. ...रसनमहोत्साव म्हणोन सांगितलें. मुहूर्त करून सिंहासनावर बसविलें. ...दनंतर काळपुरुषाचें दान करावें. ही सिद्धता करून काळपुरुष करून ...र घातला. कृत्रिम होतें. त्याजमुळें महाराज माघारे फिरतां च रथाचीं चाकें ...कीं. तसें च जाऊन दान दिलें. उपरांतीक हत्तीवर बसून समारंभानें मिर- महालांत आले. मग तुळा आरंभिली. तुळा झाल्या. नंतुर बहुत दानधर्म . जें कबजीनें सांगावें तें महाराजांनीं करावें. त्याजवर महाराज पनाळियावर ...े. तेव्हां ब्राह्मणांस दानें दिलीं.

...तों वर्तमान ऐकिलें कीं, अकबरशाहा पातशाहाचा लेंक पातशाहावर रु-

१२. शके १६०२ माघ शु. १० गुरुवारीं.

सून पळोन आला. त्याजकडे वकील बाळाजी आवजी व बहिरजी भोंग तेथून घाट उतरून मार्गी आले. तेथें फर्जंद भेटला. त्यानें सांगितलें कळलें. नंतर अनाजीपंतांस मारिलें. तदोत्तर पांचवड्यास येऊन राहिले. न रात्रें जाहल्यावर हंबीरजी फर्जंद व राघो वासुदेव व बाळाजी आवजी या हत्तीखालीं घालून राजे यांनीं मारिले. त्याजवर अकबर शाहाचा लेक १४ आला. तो मुजमदाराजवळ येऊन पोहोंचला. पातशाही सदरा करून भे झाल्या. त्यास राहवयास जागा करून दिली. तों पातशाहाच्या फौजा त्य पाठीवर मुबलक आल्या. पातशाहाजाद्याबरोबर रजपूत कष्टें सामान हो पातशाहाजाद्यास पोहचवून द्यावें परंतु निभाव होणार नाहीं याजकरितां सिंग जाधवराव व मानसिंग मोरे सरंजाम सुद्धां समागमें दिले, मोंग फौजेची त्यांची गांठ पडली. युद्ध भारी झालें. जाधव व मोरे यांणीं केली. मोंगलांस मारून घेतलें. जाधवराव यांस जयसिंग हा किताब दिला व नावाजिलें. रजपुतांस पोहोंचविले. अकबर शाहाचा पुत्र तीन वर्षे राहिला. मोंगलांची फौज बहुत आली. निर्वाण संकट जाणोन पातशाहाचे राज पातशाहाजाद्यास पोहोंचविलें.

तों जंजीरेकर हपशी यांनीं बहुत शेखी केली. त्यांजवर कवि कलष दादाजी रघुनाथ रवाना केले. त्यांजबरोबर आरमार व मायनाय गोविंदराव काथे सरदार देऊन रवाना केले. नंतर संभाजी रत्नागिरीस गेले. तेथून गांगोलीस आले. तेथें संभाजीराजे यांस पुत्र झ नांव शिवाजी राजे ठेविलें. बहुत उत्साह केला व दानधर्म ही बहुत के दादाजी परभू राजपुरी पावेतों [गेला]. त्यानें मारगिरी साधून आगरा व पत्रदुर्ग जवर आरमार रोखून लगट करून मारागिरी केली. मेहतरलोक कुंडांतून आले. म तोफ सवा खंडी दारूची होती [तिच्या योगानें] आत्याजीपंत व रामाजीपंत यांनीं य करून हपशी जेर केला. रात्रीं पळोन जावें असें हपशी याचें वर्तमान ऐकून लावावरून मारागिरी करूं लागले. तों कवि कलषास सरकारांतून सांगितलें पैका बहुत खर्च केला अद्यापि राजपुरी हातास येत नाहीं. राजे मजम परभूचे घरीं गेले आहेत आणि हरएक कामांत त्यांचा उत्कर्ष. राजपु काम जालिया पुढें दुसरा कोणी नाहीं. हें विषम सरकारकुनाचे चित्तीं ये

---

१३. इ० स० १६८१ त.

१४. अकबर इ० स० १६८१ पासून १६८६ पर्यंत संभाजीचे मुलखांत होता. नंतर तो इराणांत गेला व तेथें इ० स० १७०६ त मेला. असें ग्रांट डफ म्हणतो.

१५ शके १६०२ मार्गशीर्ष शु० १ या दिवशीं.

कलषासि नाना प्रकारें समजाविलें. त्यांनीं महाराजांस सांगितलें कीं,
ी परभु याणें पैका बहुत खर्च केला. त्यास उठवून आणावें. त्याजवर
यांनीं हुजूरचे भले लोक पाठवून हात धरून उठवून आणिलें. खर्च
थोडक्यासाठीं कामाचा नाश केला. आरमार होतें तें [घेऊन] गोविंद का-
मायनायक जहागिरी व गोविंदराव जाधव व काढ हे उरणचे खाडींतून
ण्यावरून देवपट्टणेस गेले. हबसी यानें मागती बल धरून रात्रीच्या स्वाऱ्या
लोकांचे कबिले धरून आणून लोक चाकर केले. कितीकांचे कबिले
ंड बांधिले.

रणमस्तखान मनसबदार पातशाहाकडील फौजेनिशीं कल्याणास आला.
संभाजी राजे फौजसरंजामानिशीं गेले. मुकाबला लढाईचा झाला.
व लष्करांत दाणा न मिळे. राजाचे फौजेंत आरमारावरून भरती सा-
वेलें. युद्ध भारी झालें. रणमस्तखान जेर झाला. मोगलाचे
धरून मीरचे लाविले. त्याजवर रोहिल धांवून येऊन रणमस्त-
ाला काढून घेऊन गेला. रणमस्तखा हुत युद्ध केलें. महाराज
स आले.

रघुनाथ नारायण चंदीहून भेटीस आले. याजकरितां बिरवाडीस मंडप
बहुत आराष केली. पंतांची भेट जाली. तो पंचवीस हजार स्वार
व दहा हजार कर्नाटकी प्यादे व रघुनाथपंत कर्ते शहाणे कर्तुत्व करून
बरोबर जमीयत पाहून महाराजांनीं कारभार सांगितले. कांहीं एक दिवस
कर्रू लागले. कवि कलषास असाध्य झालें. त्यानें प्रयोग करून
ास पाठविलें. पंतांनीं चारसहा लक्षांचा जिन्नस आणिला होता तो
ांस नजर केला. सरकारकुनांसि मेजवान्या केल्या. कवि कलषास मेज-
ली असतां त्यांनीं अपाय केला. याजमुळें कुल मराठे व ब्राह्मण व
न बेदील झाले कीं, या राज्यास अपाय कवि कलषानें लाविला. कवि
हिपतची इमारत पहावयास गेले. तेथून विशाळगडास आले.

के यांणीं विचार केला कीं, या कलषानें राजास बुडविलें. यासि
मारावें. म्हणोन पंचवीस हजार इसम मेळविले. हे वर्तमान कोन्हेरपंत
ंकडील कारभारी याणें कबजीस श्रुत केलें. त्यानें महाराजांस लिहून
े यांजवर हल्ला करविला. लोक बहुत मारिलें. त्याजवर पिलाजी खिज-
व गणूजी शिरके मोगलाईत गेले. फिरंगी यांनीं फौजेस वेढा घातला.

इ० स० १६८२ त.
इ० स० १६८३ त.

१ इ० स० १६८१ त.

अनुक्रमणिका

बहुत जेर केलें. महाराजांस खबर पाठविली आणि आपण जैतापुरीं राहिले. आणि ताकीद केली जे, कोणी अर्ज करील त्याची गर्दन मारिले ईल. त्याजवरून कोणीही अर्ज न करीत. यत्न न चाले. तेव्हां फोंद नाईकवाडी होता त्याणें लोक कबिले मारिले जातात याजकरितां आपले वर उदार होऊन बोंब मारिली. महाराज पाण्यांत खेळत होते. तेथें बोंब कोणीं मारिली म्हणून बोलले. नाईकवाडी येऊन पुढें उभा राहिला केला कीं, पाण्यांतील जनावरें येऊन जागा जेर केली व लोकांचे मारिले जातात. ते च समयीं कितेक बोभाट येऊन पोहोंचले. तेव्हां ते च स्वार जाले. मोकाशी लोकांस व फौजेस ताकीद केली कीं, स्वारी फों जात आहो. कोणी मध्यें अर्ज कराल तर त्याजला तीरमार करून हत्त घातलें जाईल. फौजेस हें वर्तमान सांगितलें. जैतापुराहून तीन रात्रींस यास पोहोंचले. मार्गीं ... बहुत थकून राहिले. तेथें दादाजी व धनजी कल्याणी सरसुभे भेटीस आले. हें वर्तमान फिरंगी यांनीं वेढा उठवून चालिला. ...गीत वायबार टाकीत व तोफखाना म करून जात असतां महारा...नीं मुकाम करून बहुत लढाई घेतली. यांजकडील फौज बहुत जेर केली.

तदनंतर दिल्लीहून अवरंगशाहा बादशाहा यांणीं गाजुदीखां यांस्च्या बंदोबस्ताकरितां पाठविलें. त्यांनीं बऱ्हाणपुरास येऊन सातान्यास संभाजी महाराज यांजला पत्र पाठविलें कीं, तुम्ही निघून बऱ्हाणपुरास यावें. तेव्हां संभाजी महाराज बऱ्हाणपुरास आले. त्यांस गाजुदीखान बोलले कीं, तुम्हीं दिल्लीस चलावें. दक्षिणच्या साडे साहा सुभ्यांच्या सनदा पातशाहाकडून देववितों. सनदा घेऊन बंदोबस्त करावा. असें सांगितल्यावर संभाजी बोलले कीं पुढें चलावें. आम्हीं सातान्यास जाऊन येतों. असा मनसबा होऊन गाजुदीखान दिल्लीस गेले. महाराजांनीं सातान्यास येऊन दिल्लीस जाण्याची तयारी केली. बत्तीस हजार फौज, शिवाय पागे व सरदार निंबाळकर, घाडगे वगैरे मिळून ऐंशी हजार फौजेचा भरणा व कानोजी भोंसले बराबर घेतले. पुत्र शिवाजी महाराजही बरोबर घेतले आणि कूच करून गुजरात कि ने चालले. मार्गीं पुंड व जमीदार व मवासी यांचीं पारिपत्यें करून खंडण्या घेऊन पुढें गिरासे यांचे मुलखांतून त्यांचीं पारिपत्यें करून सातपुड्यांतील लुटून मारिले. मेवाती लुटून माळव्यांत गेले. मारवाडची खंडणी घेऊन बुंदेलखंडांत जाऊन खंडणी ऐवजीं मुलुख बुंदेलखंडचा घेतला. तेथून दि

१६. इ० स० १६८३ त.

ाजुदीखां यांची भेट घेऊन निजामनमुलुख वजीर यांची भेट घेतली. दिवस पाहून पादशाहा यांस नजर देऊन भेट घेतली. सदरेस बसविले. ों दक्षणचें वर्तमान पातशाहास समजाविलें. अर्ज केला कीं, दक्षणचे हे ाहितगार यांस दक्षणचे वसुलपैकीं चौथाईच्या सनदा करून द्याव्या. ाहा सुभे दक्षणचे मेहनत करून, कुल मवासी जेर करून, सरकारचा पैका आणतील. तेव्हां पातशाहानीं संभाजीकडेस पाहिलें. राजे उठोन करून उभे राहिले. उभयतांची मर्जी खुषवक्त असतां सहजांत पातशाह कीं, तूं मुसुलमान होतोस कीं काय ! राजानें ऐकून उत्तर दिलें कीं, " न- तकसीर माफ. आपनी बेटी बेगम पातशाहजादी इनायत होय तो मय " असा जाबसाल पातशाहांनीं ऐकून संभाजी राजे यांचे डोळे काढविले चिणून टाकिलें. वजीर व शिवाजी राजे भयभीत होऊन आपले फौ- ाले.

राजाराम व शाहू. इ० स० १६८९-इ० स० १७४८.

र्तमान बेगमेस कळतांच तिणें खोज्यास बातमी करितां दरबारांत पा- ा राजाचा शिरच्छेद जाहला. त्याचा पुत्र शिवाजी राजे फौजेनिशीं ाऊन महालावर चालून येणार अशी बातमी समजतांच नालकींत बसो- ाहाकडेस आली आणि चिकाचे पडद्यांतून बोलली कीं, राजानें माझी केली तो माझा भ्रतार झाला. आतां दुसरा करावयाचा नाहीं, त्याचा ाहे तो माझा पुत्र. त्याची दिनभराई जलदी करून दक्षणचे वसुलपै- थाईच्या सनदा करून देऊन रवाना करून द्यावे. नाहीं तर पातशा- चा नाश होतो व तोही मरेल. नंतर मी आपला प्राण देईन. असें जलदीनें वजिरास पाठवून समजाविशी करावी. असें बोलून बेगम गेली. पातशाहांनीं वजिरास विचारलें. वजिरानें सांगितलें कीं, तु- न शहर लुटलें जातें. असें ऐकून वजिरास आज्ञा केली कीं, क- ्रमाणें समजूत करून येणें. त्याजवरून वजीर शिवाजीकडेस आले. कारें फौजेची जीनबंदी उतरविली. बेगमेनें मिठाईचें खाणें व चि- हिली ती शिवाजी राजे यांजकडेस पाठविली कीं, तूं माझा पुत्र. भेटीस शिवाजी महाराज यांनीं विचार करून सर्व शोध करून ध्यानास आ- बेगमेच्या भेटीस गेले. शिवाजी महाराज कुरणिसात करून उभे . बेगम राजास पोटाशीं धरून समाधान करून बोलली कीं, " तूं आ-

---

१०० . इ० स० १६८९ त.

यचा बेटा." याप्रमाणें बोलून मोत्यांची कंठी व तुरा व नवरत्नांची वं
कलगी व नालकी व शिरपेंच व पोंची व पांच वस्त्रें व पोषाख याप्रमाणें
मेनें देऊन पातशाहाकडे पाठविलें आणि शाहूराजे असें नांव ठेविलें.
बारांत वजीर उमराव बसले होते तेथें शाहूराजे आले म्हणून जवळ
समाधान केलें. त्यांणींही जवाहीर देऊन सातखोंब पोषाख इनायत
दक्षणच्या चौथाई अमलाच्या सनदा शाहूराजे यांच्या नांवाच्या करून
राजे पदरांत घेऊन तसलीमात करून आज्ञा घेऊन आले.

नंतर निजामउलमुलूख याची मर्जी पातशहाजवळ रहावयास खट्टी झाली
त्यानें अर्ज केला कीं, शाहूराजे यांस समागमें घेऊन दक्षिणेस जातों. सह
यांचा बंदोबस्त करून खजिना दाखल करितों. पातशहांनीं मनन करून
रास आज्ञा दिली. शाहूराजे जावयाची तयारी करूं लागले. हें
बेगमेस कळलें. तेव्हां पुन्हा स बोलावून सांगितलें जे, राणीस पाहूं.
करून बोलावयास पाठविलें तें डेऱ्यास राणी नाहीं. मग राधी बटकी
खिरी होती तिजला वस्त्र अलंकार घालून चौऱ्या वारीत समारंभानें आण
बेगमेच्या पायावर डोई ठेविली. शाहूमहाराजांसही जवळ बसविलें. प
च्या सातशें बायका होत्या त्या सर्व पातशाहा-जादीचा पुत्र व सून प
आल्या. बेगमेनें वस्त्रें, जडावाचे दागिने व तुरा कलगी देऊन मस्तका
ठेवून राज्य करणें म्हणून आशीर्वाद देऊन राजा व राणीनें पायांवर डे
विली. पादशहा-जादीनें डोळ्यांस अश्रु आणून पुन्हा भेटीस येणें म्हणू
गितलें. राजाराणीस पादशहांनीं जवाहीर वस्त्रें देऊन रवानगी केली.
व राणी कुरणिसात करून आज्ञा घेऊन निघालीं. वजिराचे हवेलीस
वजिरानें आपले तर्फेनें राजे व राणी यांस वस्त्रें जवाहीर देऊन डेऱ्यास
केलें. वजिरांनीं आपली वजिरी गाजुदीखानास देऊन पातशाही वस्त्रें
आपण निघाले. राजे सरदार फौजबंदी सुद्धां घेऊन निघाले. ए
फौज मोंगलाची व ऐंशी हजार फौज शाहू महाराजांची दिल्लीहून कू
उभयतां कुचाची तोफ व नौबद राजाकडील दर कूच बुंदेलखंडांत
तेथें राजा छत्रसाल होता. त्यानें राजास एक कळवांतीण सुरतपाक
ती नजर केली. तेथून कूच करून घासदाणा घेत घेत बराणपुरास
आदखानाचे बागांत डेरे दिले. शहरचा सुभा यानें नजर देऊन भेट घेतली.
पालेगाऱ्याचा गिल्ला जाहीर केला. सर्व धरिले जातील म्हणोन नबाबांनीं
दिलें. नंतर दरबार करून कुल अमीर उमराव राजे दरबारास बोलावून
णून आज्ञा केली कीं, तुम्ही आपले जागीं स्वस्थ असावें. पवार कोण

अनुक्रमणिका

त्यांस धरून आणावे ... प्रांतीचे जाहागीरदार घेऊन मवासी कोणी असल्यास पारिपत्य करावे. शके १६११ या साली संभाजी मारले. मागे राजाराम व ताराबाई साताऱ्यास राज्य करीत होती. १६१६ माघ शु॥ १५ स संभाजी राजे यांचे बंधु राजाराम यांस राज्याभिषेक किल्ले रांगणा येथे जाहला. शाहु राजे दिल्लीहून शके १६१७ नाम संवत्सरे वैशाख शु॥ १० स बराणपुरास आले.

परशुरामपंत यांस प्रतिनिधि [पदवी] राजाराम महाराज यांणी दिली. पुढे राजाराम सर्व राज्याचा बंदोबस्त करून ताराबाईसह चंदीस कर्नाटकांत निघून गेले. ... पातशहास कळतां च जुलफुकार खान यांस पाठविले आणि लढाई ... फौजेपैकी संताजी घोरपडे यांणी लढाई मारली. हे राजाराम यांचे होते. मग त्यांस सेनापतीचा अधिकार दिला. मग संताजी मारले गेले. ... पन्हाळ्यास आले. राजाराम गडकिल्ल्यांचा बंदोबस्त करीत चालले. ... सिंहगडास आले. तेथे शके १६२० बहुधान्य नाम संवत्सरी राजाराम ... काल जाहला. त्यांस पुत्र दोन. वडील ताराबाईचा शिवाजी व कनिष्ठ ...ईचा संभाजी. शिवाजी यास राज्याभिषेक शके १६२० ज्येष्ठमासी ... शके १६३५ या साली वेड लागून मेले. पुढे त्याच साली ताराबाई ...जीस राज्याभिषेक जाहला. पन्हाळा येथे राज्य करीत होते.

शाहु राजे दिल्लीहून बराणपुरास आले. मनसुबा करून खान ... आपले फौजेनिशी कूच करून चोरवाड्यास आले. नगरदेवळेकर ... पळून महीपार गिरासे यांचे झाडीत गेले. प्रांतांत जमीनदार वगैरे देशांतील मवासी धरून रुजू केले आणि दरबारांत आणिले. त्यांचे ...य करून आज्ञा केली की तुम्ही आपले ठिकाणी बसावे आणि पुढे ... नाली असतां तुम्हांस जाब विचारूं. महाराज शाहु राजे यांणी आपले ... कूच करून महीथडीने जातांना मार्गांत मवास होते त्यांस धरून ... केली. कोणी मवास रुजू झाले त्यांपासून खंडणी घेऊन पुढे दरखंडणीचा करार केला. कूच करून गिरासांचे झाडीत आले. पवार

...येथे शके १६११ पाहिजे.
...येथे शके १६२१ पाहिजे.
...याला इंग्रजीत "जिंजी" म्हणतात ... लिहिणार कोणी ... "चंजी" ... लिहितात.
४. अवरंगजेब.
५ इ. स. १६९८त नागोजी माने यांनीं संताजीस मारिलें.
* झुलफिकार यास इ. स. १६९१ त पाठविलें.
६. राजारामाचा काल इ. स. १७००चे मार्चांत झाला. या वरून वर शके १६२२ असावें असें दिसतें.

पडून गेला होता. ... ... हिं सिवाय र.गल्याचा प्रताप ऐ
टीस आला. अद्या. पवार चाकरीस आ. मांडवीचा गुमानसिंग राजा
शंभर स्वारानिशीं चाकरीस रहावें अणे झाडी तोडून बहीत करून
लक्ष रुपये खंडणी [द्यावी अशी] कबूली केली. तें आजपावेतों चालत

तेथून कूच करून निम्मे खानदे, व निम्मे गुजराथ देखील घांसदाणा
माहालोमाहाल कमावीसदार चवथाई अमलावर पाठवून अंमल बसविला. पुढे
करून नासिक त्रिंबक येथें आले तेथील किल्लेदार उधळून दिला. आपले
बसविले. पैक्यास जागा केली. असा बंदोबस्त करीत चालले. इकडे सं
ताराबाई सुद्धां राज्य करीत होते त्यांस हें वर्तमान कळलें. त्यांनीं
मी आणविली कीं शाहूराजे यांचे डोईस केंस होते, हा जोगडा गोसावी
आहे. असें राज्यलोभाचे अर्थें बोलून ताराबाईसाहेब यांनीं सेनापति
जाधवराव यांस पन्नास हजार फौजेनिशीं राजा शाहू याजवर पाठविलें.
मजल भीमातीरीं खेडास आले. तेथें शाहू राजे व धनाजी जाधव यां
पडली. उभययांची दोन प्रहर लढाई जाहली. रणकंदन जालें. शेवट
राव यांस शिकस्त खाऊन मोडलें. कित्येक राज्यकारणें करून मह
भेटले. जाधवराव हे घोड्यावरून उतरून कुरनिसात करूं लागले
रुजू जाहाले. महाराज यांनीं दरमजल दहींगांवास येऊन चंदनवंदन
चें राज्यकारण करून किल्ले सर केले. ते समयीं परशुराम प्रतिनिधि
सातारा किल्ला बळकाविला. सातान्यावर शेख मिरा होता. त्यानें परशुराम
कित्येक गोष्टी महाराजास जाऊन भेटावें म्हणून सांगितल्या असतां न ऐकत
परशुरामपंत स्नानसंध्या करते वेळेस धरले. किल्ल्यावर गडबड होऊन त
धरून शिपाई चालले. चंदनवंदनावरून पाहातांच महाराज स्वारी
किल्ल्यावर गेले. किल्ला हस्तगत जाल्यावर परशुराम याचे डोळे काढी
तें वर्तमान खंडो बल्लाळ चिटणीस यांस कळतांच धांवून जाऊन रु
दली करून वांचविले. ते समयीं पायांत बेडी घालून ठेविले. सातान्या
ल जाल्यावर पातशाई सनदा व जवाहीर व मुलूखगिरीचा ऐवज जाम
न्यांत ठेविला. सर्व फौजेची नालबंदीची समजूत करून निरोप दिला.

त्याजवर खटावकर कृष्णराव मोगल ठाईकडील मनसबदार हे फौजेसुद्धां साता
स आले असतां महाराजांची [व त्यांची] लढाई होऊं लागली. ते वेळेस परशुर
पंत यांनीं आपले पुत्र श्रीपतराव यांस सांगितलें कीं, आज लढाई करून
हाराजांची कृपा संपादून माझी बिडी तोडणें किंवा मरणें. त्यावरून श्रीपत
जी यांनीं जीवित्वाकडे न पाहतां सफेजंग लढाई करून कृष्णराव खटाव

अनुक्रमणिका

। फस्त केला. संध्याकाळीं साताऱ्यास परशुरामपंताची बेडी तोडून त्यावर
ाज कृपावंत जाले. राज्याभिषेकआरंभ केल्यावर ताराबाईचा व यांचा
होता.

शाहू महाराज इ० स० १७०८–१७४८.

ंतर शके १६२९ सर्वजितनाम संवत्सरीं महाराज शाहू राजे यांस राज्या-
क साताऱ्यास जाहला. सर्वांचा बंदोबस्त यथास्थित थाटला. ताराबाईचे
भाजीराजे यांचे वांटे जाहाले. वारणानदीची सरहद्द जाहाली. महाराजांस
भिषेक होऊन अष्टप्रधानादिक पदें योजिलीं. सरकारांतून वस्त्र जवाहीर
ज्याची योग्यता असेल तसें त्यास योजिते जाले. बितपसील:—

ापती धनाजी जाधवराव.	१ मंत्री नारो राम शेणवई.
न बहिरोपंत पिंगळे.	१ सुमंत आनंदराव.
त्य बाबूराव.	१ न्यायाधीश होनाजीपंत.
ोस नारो शंकर.	१ पंडितराव मुद्गल भट्ट.
	४

८

आणिक ही राजे महाराज यांचे पदरीं होते.

ीवपंताकडे सिंहगड, पुरंदर, गें सुभा कुल साहोत्रा दिला.	१ परशुरामपंत यांजकडे पूर्ववतप्रमाणें प्रतिनिधि शाहू महाराज यांनीं दिली.
ानाकडे लोहोगड, राज-ची वगैरे किल्ले.	१ गदाधर भट्ट यांजकडे राजाराम साहेब यांनीं नली ! दिली. त्याज-वर परशुरामपंत यांजकडे दिली

ाम मुजुम्दार यांनीं तारीख
ी.
खदार योजिले. सर्व खुषीनें वर्तों लागले.

ाज राज्य करीत असतां कोंकण प्रांतामध्यें हबसी यानें कुलाबा
हे किल्ले दोन्ही बळकावून, कोंकणांत किल्ले वगैरे घेऊन, बहु-
उपद्रव केला. त्या भीतीमुळें लोक पळों लागले. त्यांमध्यें श्रीवर्धनचे
ख व शाहाबाजचे देशपांडे रा. विश्वनाथपंत दादा, उपनाम भट्ट, गोत्र
यांचे पुत्र बाळाजीपंत हे हपशाचे उपद्रवामुळें साताऱ्यास पळून आले.
ब्राह्मण कांहीं दिवस बेरोजगारी उमेदवार होते. कांहीं दिवसांनीं

सेनापति धनाजी जाधवराव यांचे दिवाण यांजकडे शागीर्दी पेशाचें काम काांहीं एक दिवस तें चाललें. मग पुढें हा चांगला शहाणा निघाला म्हणून शंभर रुपये पर्यंत कारकुनीची असामी सांगितली. ती कांहीं दिवस चा मग धनाजी जाधवराव यांनीं बाबतीचा रोजगार सांगितला. तो ही गार चांगला जाहला. मनुष्य चांगला म्हणून धनाजी जाधवराव यांनीं र जांस भेटविला. महाराज बोलले मजपाशीं स्वस्थ असावें. ओघास येईल उपयोग लागेल. तुम्ही मजपाशीं स्वस्थ असावें. ते " आज्ञा " म्हणून र

गुत्तीचे पट्टींत यशवंतराव घोरपडे यांजबराबर वीस हजार फौज देऊन थाई अमल बसवावया करितां पाठविले. घांसदाणा घ्याल तो तुम्हांस माफ सांगोन सनदा देऊन रवाना केले. राणोजी कवडे यांस सांगितलें कीं नगर प्रांतीं चौथाई अमल बसवून, चाळीस हजार फौज समागमें नेऊन सातान्यास पाठवणें. असें सांगोन सनदा देऊन रवाना केलें. वराडप्रां लखपूर सुभ्यांत कान्होजी भोंसले यांस पाठविले. चौथाई अमलाचा पैक पंचवीस हजार फौज घेऊन मोहिमेस जावें. घांसदाणा घ्याल तो तुम्हां असे सांगोन सनदा वस्त्रे देऊन वराडप्रांतीं रवाना केले. त्यांणीं चौथा बसविला. फलटण देश म मान देश येथें धनगर आवळे राहात हे चाकरीस उमेदवार होते. त्यांस बोलावून आणून कालेखा औरंगाबादेप होतें तेथील सोळा परगण्यांच्या चौथाईचा अम्मल सालीना नऊ लाख रुप जाहागीर देऊन दोन हजार फौजेनिशीं मोहिमेसि चाकरीस यावें असा करून सनदा करून दिल्या. याचप्रमाणें पवार व चव्हाण व धुमाळ व पा व हुमढेरे व दरेकर व घोरपडे व पांढरे व भापकर व मोहिते व दाभ शिरोळे व रणदिवे व निंबाळकर व महाडिक व भोंसले व थोरात व ढ व माने व आणखी कित्येक असे पन्नास असामी परगणे जिकडील तिक ऊन पन्नास हजार फौज करार केली. स्वारी निघाल्यास मोहिमेस र कापड सरकारांतून घ्यावें ही फौज पन्नास हजार सातान्यास माहारा जरेस घालावी, हजरी घ्यावी, म्हणोन बोलाविली. मानदेशांत शिपाई मल्हारराव होळकर तलवार बहादर राहात होते. ते कांहीं दिवस बा जकडे चाकरीस राहिले. तेथून निघोन आसपासचे धनगर देवकाते, ग आबाले, पाडसे, हाठकर, खुंटे, करदेवकर, वगैरे यांस रोजगार उद्देशें हो कर बहादर पंचवीस हजार जमाव करून घेऊन सातान्यास अ महाराजांची भेट घेतली. रोजगार करावयास आलो, उमेदवार आहों, म्हणू सांगितलें. त्याचा राजे यांणीं विचार करून चाकरीस ठेविले. बोलले

अनुक्रमणिका

ास रुपये १००० हजार. रावतास ४०० चारशें. शाईशिरस्ता नालबंदी ०, रोजमारा १००, कापड १००, तकुब १००, येकूण चारशें, याप्रमाणें करून तैनात झाले. एकंदर पाऊण लाख फौजेचा भरणा झाला.

इकडील मजकूर तरी नबाब निजाम उलमुलूख असवजा बहादुर हे णपुरचा सुभा कायम करून वराडांत आले. तेथील मवास धर न जा- ापुरचा सुभा कायम केला. तेथून बेदर भागानगर प्रांतीं आले थील ्र पठाण होते. ते चाकरीस घेतले. दोहों सुभ्यांचा बंदोबस्त करून जा- न सुभा वसवून सावनूर बंकापुरची खंडणी घेऊन बागलकोटास . तेथील मवास धरून कैद केले. त्यांणीं चाकरी कबूल केली. ते समागमें परांड्यास आले. तेथील संभाजी निंबाळकर कोंडिजात पुंडावा करून त्यानें भेटून चाकरी कबूल केली. खंदारचा राजा भेटीस आला. त्याणें कबूल केली. हिंगणगांवचा चांद, मावळापुरचा सोमा, व तळेगांवचा ांस धरून कैद केलें. कातरावादचा मळोजी पठाईत येऊन भेटला. स म्हणोन तो गांव इनाम जाहागीर करून दिला. तेथून औरंगाबा- ें. समागमें निंबाळकर वगैरे होते. तेव्हां रंभाजी निंबाळकर हे र वसवून तेथें राहिले. वरकड फौज जागोजाग जागा पाहून राहिली. निजामउलमुलूख औरंगाबादेस राहिले. राज्याचा भर भारी झाला. मुल- कारभार होऊं लागला.

कडे शाहूराजे यांजवर ताराबाईचा वसवसा. याजमुळें महाराजांस पंग- घेऊन भोजन करावयास अनमान करूं लागली. त्यास परसोजी भोंसले ाले कीं, संभाजी महाराजांचे पुत्र व आम्ही एक जागां भोजन करीत होतों. हां परसोजी भोंसले व धनाजी जाधव वगैरे मराठे मिळोन महाराजांचे स बसून भोजन करूं लागले. तेव्हां भोंसले यांजवर कृपा होऊन, से- हेब सुभा हें पद नूतन उपस्थित करून, वस्त्रें बहुमान सांप्रदाययुक्त दिलें.

इकडील मजकूर तरी हपशानें कोंकणांत वगैरे उपद्रव केला. तो करून कान्होजी आंग्रे सरखेल यांनीं मर्दुमीनें सुवर्णदुर्ग ालून विजयदुर्ग वगैरे किल्ले घेतले. ते समयीं राजाराम राजे यांनीं खेलीचें पद नूतन दिलें. त्या उपर तेथून येऊन कुलाबा, खांदेर, सागरग- घेतले. ताराबाईचा व शाहु महाराज यांचा पेंच होता. यामुळें का ग्रे यांनीं महाराज शाहु राजाचे राज्यांतील किल्ले लोहगड व ुंग तिकोना व धनगड हे किल्ले घेतले. लोहगड

पिंगळे यांस आंग्रे यांनीं धरून नेलें. या उपर कान्होजी आंग्रे
पुंडावे करून खजीना मिळविला. जातीनें मर्द. तेव्हां महाराजांस विचार प
कीं, बहिरोपंत यांस धरून नेलें. राज्याचा बंदोबस्त झाला पाहिजे. पिंगळे
करते. त्यास या कामावर कोण योजावें ? हें काम कोण सिद्धीस नेईल ? य
विचार पडला. तेव्हां राजेश्री बाळाजी विश्वनाथ भट्ट हे पूर्वी धनाजी जा
राव यांनीं महाराजांजवळ ठेविले होते. त्यांनीं विनंति केली कीं,
आज्ञा झाली असतां प्रयत्न करितों. तेव्हां महाराज म्हणाले कीं, आंग्रे
पारपत्य करून किल्ले माघारे घ्यावे. तेव्हां बाळाजी विश्वनाथ म्हणाले
स्वामीहस्त मस्तकीं असल्यास सर्व घेऊन येईन. असें हिमतीचें उत्तर ऐ
विडे दिले. बाळाजीपंत यांनीं दाभाडे यांजकडे राज्यकारण करून
फौज दहा हजार आणविली आणि फौज जमा करून दरमजल
खालीं गेले. आंग्रे तिकडून फौजबंदी होऊन कुलाब्यास आले. बाळा
श्वनाथ दरमजल कुलाब्यास गेले. तेथें उभयतांची लढाई तीन प्रहर
जाली. अशा लढाया दोन जाल्या. दोन प्रसंग होतांच लुटले. शेवट
यांनीं सल्ला करून घरोबा बाळाजीपंतांशीं केला. उभयतां एकमेकां
घान्या करून एकांत करून खलबतास बसले. बाळाजीपंत बोलले
आमचा भाऊपणा. राजाशीं वाईट व्हावें हें चांगलें नाहीं. त्यास तुम्ही
व्हा म्हणजे पेशजी ताराबाईकडून पद सरखेलीचें आहे तें इकडून
करून देववितों. महाराजांची कृपा संपादून चाकर व्हावें. त्याजवर मान्य
राजमाची मात्र ठेवून वरकड किल्ल्यांच्या सोडचिठ्या दिल्या. किल्ले माघारे
विले. जंजिरेकर हपशी यांचा कलह होता तो सल्लाह करून दिला. बहिरे
पिंगळे यांस धरून नेलें होतें ते सोडविले. महाराजांचे लोक किल्ल्यावर चढा
असें होऊन आंग्रे व बाळाजी विश्वनाथ हे उभयतां महाराजांकडे साता
आले. राजदर्शनास गेले. कान्होजी आंग्रे यांचें सरखेलचें पद करार
वस्त्रें शिक्ककटार महाराजांकडून होऊन रवाना केलें.

दमाजी थोरात हिंगणघाटकर पुंडाई करून होता. त्याचे दिवाण शंक
मल्हार सुभेदार सहा सुभ्यांचे होते. त्यांजकडून फौज बाळाजीपंतांनीं आण
दमाजी थोरात याचें पारपत्य केलें. त्याचा सरंजाम होता तो हुजुराकडे ठेवि
नारो शंकर सचिव यांस थोरातानें धरून नेलें होतें. त्यास सोडविलें.
प्पर्यी नारो शंकर याची मातोश्री येसूबाई यांनीं किल्ला पुरंदर व पुणे सु
सभा स्वराज्याचा अमल सचिवांकडे होता तो बाळाजीपंतन

अनुक्रमणिका

या वेळेस दक्षणेंत सय्यद सुभेदार होता. त्याचें व फरोकशा पात्छाचें चित्त नव्हतें. याजकरितां पादशाहावर सय्यद जाऊं लागला. तेसमयीं शाहूमहाराज जवळ कुमकेस फौज मागितली. दर रोज पन्नास हजार रुपये करार क- महाराजांनीं बाळाजीपंतास रवाना केलें. नानांनीं आज्ञा घेऊन दिले फौजेसहवर्तमान सय्यदाजवळ गेले. सय्यद व बाळाजीपंत दरमजल दिल्लीस जाऊन पात्छाईफौजेस लढाई देऊन फौज पाडाव करू- ोडली. फरोकशाहा पादशाहा नेऊन त्याचे नेत्रांस अपाय केला. त्याचे स तक्तावर बसाविलें. ते समयीं पुणें सुभा व जुन्नर येथील मोंगलाई अंमल स्त, तमाम मोंगलाई राज्याची चवथाई, स्वराज्य, सरदेशमुखीचें वतन, महा- ा करार करून पादशाही सनदा घेऊन आले. सय्यदाकडील ५०००० ररोज पावत होते. त्यांपैकीं निम्मे फौजेस खर्च करून बाकी खजिना ा साताऱ्यास राजदर्शनास आले. महाराज शाहूराजे यांनीं फार कृ- होऊन शके १६३६ जयनाम संवत्सरे या सालांत पेशवाई शिक्ककटार, वस्त्रें, जवाहीर पाठविलें. करडें, रांजणगांव, देशमुखीचें वतन बाळाजीपंत यांस दिलें.

य्यद दक्षिणेस येऊन सहा सुभ्यांचा सुभा करीत होता. कांहीं एक दिवशीं हांनीं किलिजखां यास दक्षिणचा सुभा सांगून रवाना केलें. सय्यदाजवळ सामान पोक्त होतें. किलिजखां दिल्लीहून निघाल्यावर फौज जमा करीत आले. पातशाहाची सय्यदावर अवकृपा व किलिजखां ह्यावर कृपा. रून सय्यदास मोडून लुटून नस्तनाबूद करून दक्षणचा सुभा करूं लागले. देशीं कित्येक पुंड पाळेगारी करीत होते त्यांचीं पारिपत्यें नानांनीं त्यावरून महाराज राजा शाहू छत्रपति बहुत संतोष होऊन सेनाकर्ते दुसरें दिलें. जाधवराव यांजकडे प्रथम बावदीचा रोजगार. तेथून ा महाराज शाहू राजे यांजपासून सेनाकर्ते पद मिळालें. महाराजांची ा एकनिष्ठपणें करून, मर्द व शहाणे, असा राज्यांत लौकिक वाढवून, म- ांची कृपा संपादून, प्रधानपद मिळविलें. जिवादारभ्य श्रम करून शत्रु करून राज्याचा बंदोबस्त केला. त्याजवर शके १६४१ विकारी नाम या सालीं सासवडास परलोकास गेले. त्यांस पुत्र २. १ बाजीराव सा- ील पुत्र. १ चिमाजी आपा धाकटे.

जीराव साहेब साताऱ्यास होते. त्यांस पेशवाईचीं वस्त्रें शके शार्वरी नाम संवत्सरे या सालांत महाराज शाहू राजे यांणीं कृपा

७. बाळाजीपंत नानांनीं.

करून दिलीं. बाजीराव साहेब व चिमाजी आपा साहेब यांनीं दमाजी थो याचा सरंजाम सरकारांत घेतला होता त्याची सरदारी सरंजाम सुद्धां देऊन दिलीं. सातान्यास होते. धनाजी जाधवराव यांचा पुत्र चंद्रसेन जाधव ३ पति याजवर महाराजांची अवकृपा झाली. यामुळें ते मोंगलाईंत नबाब कि जखां असबजा यांजकडे गेले᠎९. तेव्हां खंडेराव दाभाडे मर्द यांस सेनापा सेनाखासखाने हीं दोन्हीं पदें महाराजांनीं कृपा करून दिलीं[१०]. त्याजवर त्येक दिवशीं खंडेराव दाभाडे वारले[११]. त्याजवर सेनापति [पद] त्रिंबक दाभाडे यांस दिलें. ते गुजराथ प्रांतीं गेले होते. रावसाहेब व आपासाहेब तान्यास होते. आपासाहेब व रावसाहेब १०००० फौजेनिशीं गुजराथ गेले. तेव्हां दाभाडे यांनीं बिघाडाची सुरत दाखविली. ४०००० फौज जवळ होती. नबाब किलिजखां ही कर्जे न झाला. रावसाहेब व आपासा जवळ फौज थोडकीच. परंतु नामी नामी मर्द माणूस, एकदील, स्वामी तत्पर. उभयतांनीं सर्व सरदार लोकांचें मनोधारण करून, वडिलांचे पु रीं म्हणून, महाराजांची सेवा एकनिष्ठेनें करून, लढाईंत शिकस्त करु भाडे यांजवर चालून जाऊन, युद्ध करूं लागले. लढाई मातबर केली. त्रिंबकराव दाभाडे यांस गोळी अंबारींत लागून कामास आले. फौजे हल्ला करून चालून दस्त केली. फस्त करून सातान्यास राजदर्शनास

त्याजवर छत्रसाल राजा बुंदेलखंडाचा याचीं पत्रें आलीं कीं, दि पातशाहांनीं फौज आम्हावर रवाना केली आहे. त्यास तुम्हीं फौजसहीत न आमची मदत करावी. याप्रमाणें पत्रें आलीं. त्याजवरून बाजीराव यांनीं महाराज शाहूराजे ह्यांस विनंति केली कीं, बुंदेलखंडपावेतों जाऊन दाणा मिळवून आणि छत्रसाल राजाचें काम तें ही करून येतों. कूच कर चाकण चौन्याशींत आले. बुंदेलखंडांत छत्रसाल याजवर दिल्लीहून अ शा पातशाहांनीं वजिराचे विचारें बंगस रोहिला साठ हजार फौज ब देऊन छत्रसाल याजला धरून आणावया करितां पाठविला अशीं वकिलाचीं सावधगिरीचीं आलीं. राजा बहुत संकटांत पडला. फौज घेऊन युद्ध व तरी पैका नाहीं. उगीच उठोन भेटावयास जावें व अमुक खंडणी दे तह करावा तरी पैका नाहीं. अशा परम संकटांत असतां राजास पुत्र ५

---

८. धनाजी इ. स. १७०१ त वारले होते.

९. इ. स. १७१३त.

१०. इ. स. १७१६ त.

११. इ. स. १७२१ त.

१२. कामास आले=पडले. ही गोष्ट स. १७३१ त झाली.

१३. हा इ. स. १७३३त वारला.

नंबर	ग्रंथाचें नांव.	कि॰ रुपये.	कि॰ आ॰.	ट॰ हां॰ आ॰	ट॰ हां॰ पै.
	संस्कृत ग्रंथ.				
	काळेय कुतूहलम् नाम प्रहसन *	०	५	०	६
	शिवकाव्य पूर्वार्द्ध—पुरुषोत्तम पंडितकृत	१	८	२	०
	विठ्ठल कविकृत—सुश्लोक लाघव.	१	५	१	६
	ाज कविकृत—रामकाव्य.	१	०	१	६
	त केसरो—शंकराचार्यकृत	०	९	१	०
	काव्य उत्तरार्द्धम् पुरुषोत्तम पंडित कविकृत ...	१	५	१	०
	विठ्ठलकविकृत गजेन्द्रचंपू	०	८	१	६
	काव्य नि—अनेककविकृत प्रकरणे	२	८	२	६
	ेर कोश	०	३	०	६
	ुक	०	६	०	६
	ळास	०	१॥	०	[illegible]

नांवावर * अशी फुली केली आहे तीं प्रकरणें सुटीं आहेत. बांधि-त, बांधून पाहिजे असल्यास त्याबद्दल ख़र्च ८१ आणा निराळा पडेल

सूचना.

(१.) सन १८७८ पासून तों सन १८८७ अखेरे पर्यंत ज्यांस अंक पाहिंज असतील त्यांणीं दर सालचे १२ अंकास ५ रु० ५ आणे प्रमाणें आम्हांकडे किंमत पांठविली असतां त्यांजकडे रवाना होतील. फुटकळ अंकास ०८०६ प्रमाणें पाठविले असतां अंक रवाना होतील.

(२.) वर्गणी खालीं लिहिलेले गृहस्थांकडे पाठविली असतां आम्हांस पोंचेल.

रा. रा. श्रीधर गणेश जिन्सीवाले एम. ए. प्रोफेसर ....मुंबई.
" " कृष्णाजी महादेव जोगळेकर एम. ए. हेडमास्तर हायस्कूल ....बडोदा.
" " जनार्दन बाळाजी मोडक बी. ए. हायस्कूल ....ठाणें.
" " सखाराम माधव नायब सायेर .... इंद
" " अनंत रामचंद्र फांफेकर अ० मा० सिटिस्कूल. नाग
" " वामन दाजी ओक असि० मा० ....संब
" " रामचंद्र रघुनाथ नातू अ० मा० हायस्कूल..बेळ
" " गंगाधर पांडुरंग गद्रे अ० मा० हायस्कूल, कोल्ह
" " परशुराम भिकाजी भाट्ये वकील ....रत्ना
" " विष्णु मोरेश्वर महाजनी, एम. ए. ....उमर
" " अण्णाजी रामचंद्र आत्रे ह० मा० हायस्कूल,....मि
" " गोविंद रामचंद्र वेटकर इंग्लिश मास्तर... ......व

(३.) हें पुस्तक सर्वांस घेण्यास सुलभ पडावें म्हणून याची किं वर्षास आगाऊ ४ रुपये ट० ह० ०६, मागाहून ५ रुपये ० आगाऊची मुदत पुस्तक घेऊं लागल्यापासून दोन महिन्यांचे उ समजावी. पोष्टाचीं तिकिटें पाठविणें झाल्यास तीं अर्धा अ किंमतीचीं असावीं व रुपयास ०६ प्रमाणें वर्तावळा पाठवा

(४.) ह्या पुस्तकासंबंधानें पत्रव्यवहार, मनिआर्डरी वगैरे करणें तो:--काव्येतिहास-संग्रह व्यवस्थापक ठाणें पत्त्यावर करावा.

अनुक्रमणिका